МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет соціально-психологічної освіти та фізичної культури
Кафедра соціальної педагогіки, соціальної роботи та консультування

Допущено до захисту
« » травня 2026 р.
В. о. зав. кафедри
_____ Галина БОНДАРЕНКО

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Виконала студентка IV курсу, Р/41 групи
освітньої програми «Соціальна робота
(Соціально-психологічне консультування)»
спеціальності 231 Соціальна робота
Запорожан Даша Олексіївна

Науковий керівник – кандидат
педагогічних наук, доцент
Роєнко Світлана Олександрівна

Умань 2026

АНОТАЦІЯ

Запорожан Д. О. Механізми забезпечення соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування.

Кваліфікаційна робота першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на правах рукопису. Спеціальність 231 Соціальна робота. Умань, 2026.

У роботі досліджено механізми соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування через надання соціальних послуг.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю дослідження механізмів забезпечення соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування з метою підвищення їх ефективності, адаптації до сучасних умов та забезпечення належного рівня соціальних гарантій для громадян.

Мета дослідження виявити особливості функціонування системи соціального захисту населення, проаналізувати її нормативно-правове забезпечення, форми та інструменти реалізації, а також визначити напрями її вдосконалення.

Методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизації, анкетування, опитування, бесіда.

Одержані результати:

– здійснено аналіз стану наукової розробленості проблеми захисту населення;

– проаналізовано нормативно-правову базу соціального захисту населення в Україні;

– проаналізовано діяльність Уманської міської територіальної громади щодо забезпечення соціального захисту населення.

– здійснено емпіричне дослідження стану забезпечення соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування з метою визначення рівня поінформованості громадян, доступності соціальних послуг, а також ступеня їх задоволеності чинними механізмами соціальної підтримки.

Ключові слова: соціальний захист, соціальна допомога, соціальне забезпечення, механізми соціального захисту, місцеве самоврядування,

територіальна громада, вразливі категорії населення, соціальні програми

ABSTRACT

Zaporozhan D. O. Mechanisms of ensuring social protection of the population at the level of local self-government.

Qualification thesis of the first (bachelor's) level of higher education, submitted as a manuscript. Specialty 231 Social Work. Uman, 2026.

The study examines the mechanisms of social protection of the population at the level of local self-government through the provision of social services.

The relevance of the study is determined by the need to investigate the mechanisms for ensuring social protection of the population at the level of local self-government in order to improve their effectiveness, adapt them to modern conditions, and ensure an adequate level of social guarantees for citizens.

The aim of the study is to identify the features of the functioning of the social protection system of the population, to analyze its legal and regulatory framework, forms and tools of implementation, as well as to determine directions for its improvement.

Research methods include analysis, synthesis, comparison, generalization and systematization, as well as questionnaires, surveys, and interviews.

Research results: the state of scientific development of the problem of social protection of the population was analyzed; the legal and regulatory framework of social protection of the population in Ukraine was examined; the activities of the Uman city territorial community regarding the provision of social protection of the population were analyzed; an empirical study of the state of social protection at the level of local self-government was conducted in order to determine the level of citizens' awareness, accessibility of social services, as well as the degree of their satisfaction with existing social support mechanisms.

Keywords: social protection, social assistance, social security, mechanisms of social protection, local self-government, territorial community, vulnerable population groups, social programs.

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ…… 9

1.1. Огляд стану дослідження соціального захисту населення в сучасній науці ……. 9

1.2. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту населення в Україні……. 20

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ …….. 31

2.1. Загальна характеристика територіальної громади та системи соціального захисту ……. 31

2.2. Експериментальне дослідження забезпечення соціального захисту населення …….. 41

ВИСНОВКИ …….. 52

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ …….. 55

ДОДАТКИ …….. 61

ВСТУП

Соціальний захист населення є однією з ключових функцій сучасної держави та важливим інструментом забезпечення соціальної стабільності й добробуту громадян. Його значення особливо зростає в умовах соціально-економічних трансформацій, кризових явищ та воєнного стану, що актуалізує потребу в ефективних механізмах реалізації соціальної політики на всіх рівнях управління, зокрема на рівні місцевого самоврядування.

У міжнародно-правовому вимірі основи соціального захисту закріплені в Конвенції ООН про мінімальні норми соціального забезпечення, відповідно до якої соціальний захист має забезпечувати умови, достатні для організації здорового та гідного життя громадян і їхніх родин [7].Це підкреслює універсальний характер соціальних гарантій та необхідність їх належної імплементації на національному рівні.

В Україні право на соціальний захист гарантовано Конституція України, зокрема статтею 46, яка визначає обов’язок держави забезпечувати громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [8]. Таким чином, держава бере на себе відповідальність за формування ефективної системи соціального захисту, що має забезпечувати належний рівень життя населення.

Основною метою соціального захисту є створення умов для забезпечення гідного рівня життя всіх громадян, зменшення соціальної нерівності та підтримка найбільш вразливих верств населення. В Україні сформована розгалужена система соціального захисту, і за класифікацією Міжнародної організації праці держава належить до країн із повним соціальним забезпеченням. Водночас науковці, зокрема Ю. Махортов та Н. Телічко зазначають, що існуюча система не повною мірою відповідає

сучасним викликам і не забезпечує належного рівня накопичення соціального та людського капіталу [12].

На сьогодні в Україні передбачено понад 100 видів пільг і соціальних виплат, якими користуються близько 19 мільйонів громадян. Така масштабність системи з одного боку свідчить про її розвиненість, а з іншого – вказує на необхідність її оптимізації, підвищення адресності та ефективності.

У цьому контексті особливої ваги набуває роль органів місцевого самоврядування, які безпосередньо забезпечують реалізацію державної соціальної політики на місцях, взаємодіють із населенням та визначають ефективність надання соціальних послуг. Саме на місцевому рівні відбувається практична реалізація механізмів соціального захисту, що зумовлює актуальність дослідження їх організації, функціонування та вдосконалення.

Механізми державного регулювання соціального захисту населення як складник соціальної політики держави розглядали М. Папієв, В. Скуратівський, Ю. Шклярський, Г. Лопушняк, Д. Ісаєнко, Т. Кір'ян, Л. Ільчук, Е. Лібанова та інші [9, с. 64].

Теоретико-практичному обґрунтуванню проблем та дослідженню перспектив розвитку системи соціального захисту населення присвячено праці провідних учених, зокрема С. Бичкова [1], М. Бондаря [1], О. Евсеева [3], О. Махортова [12], К. Павлюка [16], Г. Слозанської [29], О. Степанової [16], Д. Сугоняко [18], О. Парубець [18]та багатьох інших.

У цьому контексті доцільно більш ґрунтовно проаналізувати механізми соціального захисту населення, особливо на рівні органів місцевого самоврядування, які мають оперативно реагувати на сучасні виклики, забезпечуючи належну допомогу та підтримку в кризових умовах. Тема дослідження **«Механізми забезпечення соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування»** набуває особливої актуальності для розвитку соціальної політики України, оскільки її опрацювання сприятиме

створенню необхідних передумов для підвищення якості життя найбільш уразливих категорій населення, зокрема в умовах воєнного часу.

Мета дослідження: виявити особливості функціонування системи соціального захисту населення, проаналізувати її нормативно-правове забезпечення, форми та інструменти реалізації, а також визначити напрями її вдосконалення.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз стану наукової розробленості проблеми захисту населення.
2. Проаналізувати нормативно-правову базу соціального захисту населення в Україні.
3. Проаналізувати діяльність Уманської міської територіальної громади щодо забезпечення соціального захисту населення.
4. Здійснити емпіричне дослідження стану забезпечення соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування з метою визначення рівня поінформованості громадян, доступності соціальних послуг, а також ступеня їх задоволеності чинними механізмами соціальної підтримки.

Об'єкт дослідження – система соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування.

Предмет дослідження – механізми забезпечення соціального захисту населення, що реалізуються органами місцевого самоврядування.

Для вирішення поставлених завдань було використано такі взаємодоповнювальні **методи дослідження:**

– *теоретичні методи*: аналіз наукових джерел (соціологічних, психолого-педагогічних, економічних і юридичних) з метою визначення ступеня наукової розробленості проблеми; використання методів аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та систематизації наукових підходів для уточнення й формулювання ключових понять дослідження;

– *емпіричні методи*: застосування діагностичних методів (анкетування, опитування, бесіда); використання включеного спостереження;

Експериментальна база дослідження: Уманська міська територіальна громада, зокрема управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради як ключовий суб'єкт реалізації соціальної політики на місцевому рівні. Дослідженням було охоплено працівників управління та клієнтів, які отримують соціальні послуги.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у виявленні та реалізації механізмів соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування через надання соціальних послуг.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності органів соціального захисту населення, під час розроблення державних і місцевих програм підтримки різних категорій населення, у науковій та освітній діяльності, а також з метою підвищення ефективності реалізації державної соціальної політики. Отримані в ході дослідження дані сприятимуть підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери до результативного здійснення соціального захисту населення.

Апробація результатів дослідження. Положення і висновки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки, соціальної роботи та консультування.

Результати дослідження доповідалися на всеукраїнських конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (19 листопада 2025 р., Умань); IX Всеукраїнській науково-практичній конференції «Просоціальна особистість у гендерному вимірі: теоретико-методичні та прикладні аспекти» (29 травня 2026 р., Умань).

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел із 41 найменування, 3 додатків. Робота містить 2 таблиці. Загальний обсяг 89 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

1.2. Огляд стану дослідження соціального захисту населення в сучасній науці

Дослідження з питань соціального захисту впроваджуються в працях провідних вчених: В. Загорський, О. Куценко, К. Піскун, В. Скуратівський, Л. Стойка, Д. Тарасенко, Н. Хома [9] та інші [11, с. 12].

Проблематика розвитку системи соціального захисту населення також досліджувалася у працях М. Мальованого, К. Павлюка, О. Степанової, Ю. Махортова, Н. Телічко, В. Лаврухіна, які розглядають фінансові, організаційні та інноваційні аспекти її функціонування. Сучасні дослідження (А. Фаріон-Мельник, Ю. Мельник) акцентують увагу на удосконаленні правового регулювання соціальної політики в Україні. Водночас міжнародні організації, зокрема World Bank, International Labour Organization та European Commission, формують концептуальні підходи до розвитку систем соціального захисту, орієнтовані на підвищення їх ефективності, доступності та стійкості.

У публікації С. Бичкова «Сучасна система соціального захисту в Україні» (2011) здійснено комплексну оцінку системи соціального захисту населення України та її аналіз [1]. Обґрунтовуються організаційно-правові, економічні та інші механізми посилення адресності соціальної допомоги найменш захищеним верствам населення. Більш поглиблено згадані вище питання розглядаються на прикладі м. Києва.

Відповідно до дослідження С Бичкова система соціального захисту України має базуватися на таких головних принципах:

– загальність в поєднанні з диференційованим підходом до різних демографічних груп населення;

– інтеграція в єдину систему гарантій соціального захисту на всіх рівнях;

– значне підвищення ролі особистих доходів у забезпеченні високого рівня життя;

– використання науково обґрунтованих соціальних нормативів як основи при розробці державних та регіональних програм соціального розвитку;

– гнучкість системи соціальних гарантій [1].

Питання удосконалення соціального захисту населення неодноразово були предметом дослідження науковців. Заслуговує на увагу стаття К. Павлюка, О. Степанової «Модернізація системи соціального захисту в контексті накопичення соціального капіталу в Україні» (2012) [16]. Авторами проведено аналітичний огляд світового досвіду викликів та перспектив модернізації соціального захисту. Запропоновано заходи, спрямовані на вдосконалення процесу модернізації вітчизняної системи соціального захисту.

Розглянута публікація є вагомим науковим дослідженням, у якому розглядаються стратегічні напрями реформування соціальної політики держави з урахуванням сучасних соціально-економічних викликів.

У межах аналізу літератури доцільно зазначити, що автори зосереджують увагу на взаємозв’язку між ефективністю системи соціального захисту та рівнем розвитку соціального капіталу. Соціальний капітал трактується як сукупність соціальних зв’язків, довіри та взаємодії в суспільстві, які сприяють підвищенню ефективності державної політики та соціальних інституцій. У цьому контексті модернізація системи соціального захисту розглядається не лише як фінансово-економічний процес, а як комплексна трансформація інституційних механізмів [16].

Автори обґрунтовують необхідність переходу від переважно витратної моделі соціального забезпечення до більш ефективної, орієнтованої на розвиток людського потенціалу та активізацію громадян. Значну увагу приділено аналізу недоліків чинної системи соціального захисту в Україні,

зокрема її фрагментарності, недостатній адресності соціальної допомоги та низькому рівню взаємодії між державою і громадянським суспільством [16].

Важливим елементом дослідження є узагальнення міжнародного досвіду модернізації соціальної політики, що дозволяє авторам запропонувати напрями вдосконалення національної системи. Серед них — розвиток інститутів соціального партнерства, підвищення ролі місцевих громад у наданні соціальних послуг, а також запровадження інноваційних механізмів фінансування соціальної сфери [16].

У критичному аспекті слід відзначити, що стаття має переважно теоретико-аналітичний характер і не містить достатньої кількості емпіричних даних щодо оцінки ефективності запропонованих підходів. Водночас її наукова цінність полягає у формуванні концептуального підґрунтя для розуміння модернізації системи соціального захисту через призму накопичення соціального капіталу.

Отже, дана праця є важливим джерелом для дослідження механізмів соціального захисту населення, оскільки розкриває сучасні підходи до реформування соціальної політики та підкреслює роль соціального капіталу як ключового чинника підвищення її ефективності.

Питання забезпечення соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування є одним із ключових напрямів сучасних наукових досліджень у сфері публічного управління та соціальної політики. Особливу увагу вітчизняні науковці приділяють пошуку ефективних механізмів управління соціальною сферою в умовах децентралізації влади, що зумовлює зростання ролі органів місцевого самоврядування у реалізації соціальної політики держави.

Значний внесок у дослідження інноваційних підходів до удосконалення системи управління соціальним захистом населення зробили Ю. Махортов та Н. Телічко (2018) [12]. У своїй праці автори обґрунтовують необхідність модернізації управлінських механізмів у соціальній сфері, акцентуючи увагу на їх неефективності в умовах сучасних соціально-економічних

трансформацій. Дослідники підкреслюють, що існуюча система характеризується фрагментарністю, недостатньою координацією між суб'єктами управління, дублюванням функцій та низьким рівнем адресності соціальної допомоги.

У контексті розвитку місцевого самоврядування особливо важливими є запропоновані авторами інноваційні підходи до вдосконалення механізмів управління соціальним захистом. Зокрема, йдеться про впровадження інституційних, управлінських, інформаційно-технологічних та соціально-економічних інновацій. Важливе місце серед них посідає цифровізація соціальної сфери, створення єдиних реєстрів отримувачів соціальної допомоги, а також підвищення рівня міжвідомчої взаємодії, що є особливо актуальним для діяльності органів місцевого самоврядування [12].

Крім того, автори наголошують на необхідності переходу до програмно-цільового підходу в управлінні соціальним захистом, що дозволяє підвищити ефективність використання ресурсів та забезпечити орієнтацію на конкретні результати. Умови децентралізації зумовлюють також необхідність чіткого розмежування повноважень між рівнями влади, що сприятиме підвищенню відповідальності органів місцевого самоврядування за реалізацію соціальної політики на відповідній території [12].

Таким чином, результати дослідження Ю. Махортова та Н. Телічко свідчать про необхідність комплексного підходу до вдосконалення механізмів забезпечення соціального захисту населення, що передбачає поєднання організаційних, управлінських та технологічних інструментів. Водночас наявність низки невирішених питань обумовлює актуальність подальших наукових досліджень, зокрема в частині розробки ефективних механізмів реалізації соціальної політики на рівні місцевого самоврядування.

Питання розвитку системи соціального захисту населення в умовах сучасних трансформацій, зокрема інформатизації суспільства, активно досліджується вітчизняними науковцями. Важливий внесок у розробку цієї проблематики здійснили О. Парубець та Д. Сугоняко, які у своїй статті

«Концепція розвитку системи соціального захисту населення в умовах інформатизації економіки та суспільства» (2019) розглядають концептуальні засади розвитку системи соціального захисту населення в умовах інформаційної економіки [18].

Автори зазначають, що сучасний стан системи соціального захисту в Україні характеризується наявністю низки системних проблем, серед яких – дисбаланс між потребами населення та можливостями їх забезпечення, обмеженість фінансових ресурсів, недосконалість механізмів державного регулювання, а також недостатній рівень розвитку інформаційної інфраструктури . Особливу увагу приділено проблемі слабкої інформаційної взаємодії між органами державної влади, місцевого самоврядування та отримувачами соціальних послуг, що негативно впливає на їх якість та доступність [18].

У дослідженні узагальнено теоретичні підходи до сутності соціального захисту як комплексної системи, що включає соціальне забезпечення, соціальні гарантії та соціальні послуги. При цьому підкреслюється визначальна роль держави у забезпеченні мінімальних соціальних стандартів, формуванні соціальної політики та регулюванні діяльності відповідних інституцій [18].

Особливу наукову цінність у дослідженні становить представлена авторами структура та складові елементи механізму державного регулювання системи соціального захисту населення України, узагальнені у вигляді відповідної схеми. Такий підхід дає змогу системно відобразити взаємозв’язок між ключовими компонентами механізму, зокрема інститутами, інструментами, важелями, формами забезпечення та методами державного впливу. Важливим є те, що автори розглядають цей механізм як цілісну систему, у межах якої забезпечується взаємодія державних, місцевих і приватних суб’єктів, що відповідає сучасним підходам до розвитку соціального партнерства. Практична значущість такої структуризації полягає у можливості її використання як аналітичної моделі для оцінювання

ефективності функціонування системи соціального захисту та визначення напрямів її вдосконалення [18].

Суттєвим результатом дослідження є також обґрунтування концепції розвитку системи соціального захисту, яка передбачає активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, формування єдиного інформаційного простору та розширення державно-приватного партнерства. Визначені авторами стратегічні вектори розвитку спрямовані на підвищення якості соціальних послуг, їх доступності та адресності .

Отже, проаналізована праця робить вагомий внесок у дослідження проблеми розвитку системи соціального захисту населення, водночас підтверджуючи необхідність подальших наукових досліджень у напрямі підвищення ефективності її функціонування та цифрової трансформації.

Суттєвий внесок у дослідження механізмів соціального захисту населення здійснив В. Лаврухін, зосереджується на обґрунтуванні чинників розвитку комплексного механізму соціального захисту. Автор у своїй праці «Чинники розвитку комплексного механізму соціального захисту населення» (2019) наголошує, що сучасна система соціального захисту в Україні характеризується недостатньою ефективністю, що проявляється у невідповідності фінансових можливостей держави обсягу соціальних зобов’язань, а також у зниженні рівня життя населення [10].

У дослідженні запропоновано системний підхід до аналізу чинників розвитку соціального захисту, які поділяються на внутрішні та зовнішні. До зовнішніх чинників віднесено нормативно-правове забезпечення та організацію управління, тоді як внутрішні включають кадровий потенціал, матеріально-технічну базу та внутрішні управлінські процеси. Важливим є також виділення рівнів функціонування соціального захисту (державного, регіонального, місцевого, сімейного та індивідуального), що дозволяє комплексно оцінити вплив різних факторів на ефективність системи [10].

Наукову цінність становить підхід автора до класифікації чинників за соціально-економічними критеріями («ресурси – результати», «види

соціального захисту – споживання», «цикли суспільного відтворення»), що дає можливість не лише аналізувати поточний стан системи, а й прогнозувати її розвиток. Особливу увагу приділено ролі сім'ї як ключового елемента соціального захисту та специфічного чинника, що впливає на ефективність функціонування всієї системи [10].

Важливим результатом дослідження є обґрунтування необхідності впровадження системно-цілісного підходу до управління соціальним захистом, який передбачає узгодженість інтересів суб'єктів і об'єктів соціального захисту, чіткий розподіл компетенцій між рівнями управління та орієнтацію на ефективне використання ресурсів. Автор підкреслює, що саме така узгодженість дозволяє забезпечити результативний розвиток системи соціального захисту в сучасних умовах [10].

Отже, дослідження В.В. Лаврухіна має вагоме теоретичне значення, оскільки розширює наукові уявлення про чинники розвитку комплексного механізму соціального захисту населення, а також практичну цінність, адже запропоновані підходи можуть бути використані для вдосконалення державної політики у цій сфері. Водночас окремі аспекти, зокрема практична реалізація запропонованих моделей на рівні територіальних громад, потребують подальшого дослідження [10].

У статті «Розвиток механізмів реалізації соціального захисту населення на державному рівні» (2021) Ю. Ліснєвською досліджено структуру соціального захисту населення, обґрунтовано важливість концепції якості життя у контексті напрацювань щодо входження України до Європейського Союзу, визначено об'єктивні передумови суспільного розвитку, підвищення ефективності та дієвості прав і свобод людини [11]. Завдяки проведеним дослідженням було актуалізовано питання розвитку соціального захисту в Україні. Зокрема, досліджено та запропоновано напрями покращення соціального захисту населення через механізм адресної допомоги. У ракурсі цього обґрунтовано стратегію боротьби з бідністю в нашій державі, зокрема, через підвищення мінімальної заробітної плати, легалізацію тіньових доходів

та формування стратегії працевлаштування, а також через зміну пріоритетів системи соціального захисту: від широкомасштабного надання пільг різним категоріям громадян до адресності, тобто об’єднання державних ресурсів для допомоги сім’ям, які найбільше цього потребують.

Вагомий внесок у дослідження проблем правового регулювання соціального захисту малозабезпечених сімей здійснили А. Фаріон-Мельник та Ю. Мельник, які у своїй праці «Особливості правового регулювання та удосконалення соціальної політики захисту малозабезпечених сімей в Україні» (2023) комплексно розглядають особливості державної соціальної політики щодо цієї категорії населення [39]. Автори акцентують увагу на тому, що в сучасних умовах соціально-економічної нестабільності та воєнного стану спостерігається стрімке зростання кількості малозабезпечених сімей, що зумовлено такими чинниками, як зниження рівня зайнятості, зростання цін на товари першої необхідності та загальне погіршення економічної ситуації в країні.

У дослідженні ґрунтовно проаналізовано правовий статус малозабезпеченої сім’ї, а також визначено основні критерії віднесення сімей до цієї категорії, зокрема рівень середньомісячного сукупного доходу, що є нижчим за прожитковий мінімум. Важливим аспектом є розгляд прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту, який використовується для визначення права на отримання державної соціальної допомоги. Водночас автори підкреслюють його обмежену ефективність, оскільки фактичний рівень забезпечення основних потреб населення часто не відповідає реальним соціально-економічним умовам [39].

Суттєвою науковою цінністю дослідження є детальний аналіз механізму призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім’ям, зокрема порядку обчислення середньомісячного сукупного доходу, переліку врахованих та неврахованих доходів, а також підстав для відмови у наданні допомоги. Автори обґрунтовують, що складність процедур отримання

соціальної допомоги та недостатній рівень її адресності значно знижують ефективність державної соціальної політики [39].

Окрему увагу приділено проблемам недосконалості правового регулювання у сфері соціального захисту, зокрема фрагментарності нормативно-правової бази, наявності суперечностей у визначенні критеріїв малозабезпеченості та складності механізмів реалізації соціальних гарантій. У зв'язку з цим автори пропонують систематизувати законодавство у сфері соціальної допомоги, удосконалити підходи до оцінювання соціального статусу сімей та спростити процедури отримання соціальної підтримки [39].

Таким чином, дослідження Фаріон-Мельник А. та Мельника Ю. має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки поглиблює розуміння правових аспектів соціального захисту малозабезпечених сімей та окреслює напрями вдосконалення державної соціальної політики. Водночас окремі питання, зокрема підвищення ефективності реалізації запропонованих заходів в умовах сучасних викликів, потребують подальшого наукового опрацювання.

У статті С. Кузьменко та С. Ніколайчук «Механізми державного регулювання соціального захисту населення як складник соціальної політики держави» (2025) доводиться, що державне регулювання системи соціального захисту населення є важливим елементом соціальної політики, оскільки основна мета держави полягає у забезпеченні добробуту та розвитку громадян [9]. Це досягається шляхом підвищення рівня і якості життя населення, а також стимулюванням його прагнення до соціального прогресу через дотримання та реалізацію соціальних прав кожної людини. Соціальна політика виступає системою заходів, що реалізуються органами державної влади, громадськими організаціями, місцевим самоврядуванням і виробничими колективами. На основі розгляду впливів механізмів державного регулювання системи соціального захисту населення на соціальну політику держави в різні періоди розвитку з'ясовано, що основними причинами недостатнього соціального забезпечення населення країни є: зниження активної позиції органів державної влади у вирішенні соціальних питань;

відсутність чітких підходів до фінансування бюджетних галузей на різних рівнях; брак збалансованої ефективної діяльності всіх секторів соціальної сфери незалежно від форми власності; децентралізація без належного перерозподілу ресурсів між центром і регіонами. Щоб поліпшити ситуацію, необхідно перенести центр управління соціальною сферою на місцевий рівень. Це стосується соціальної інфраструктури, такої як освіта, охорона здоров'я, культура, мистецтво, праця і соціальне забезпечення, пенсійне забезпечення [9, с. 63]

Важливим джерелом для аналізу сучасних підходів до організації системи соціальних послуг на рівні територіальних громад є публікація «Розвиток та забезпечення надання соціальних послуг на рівні громади: роз'яснення для керівників органів місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства», підготовлена Міністерство соціальної політики України у співпраці з проєктом «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), що реалізується Alinea International за підтримки Уряуд Канади [28].

У межах аналізу літератури доцільно відзначити, що документ має прикладний і нормативно-орієнтований характер. Його основна цінність полягає у систематизації чинного законодавства України у сфері соціальних послуг та адаптації його положень до практичної діяльності органів місцевого самоврядування. Публікація чітко окреслює повноваження громад щодо планування, фінансування та організації надання соціальних послуг, що є особливо актуальним в умовах децентралізації.

Зміст документа спрямований на формування у керівників органів місцевого самоврядування цілісного розуміння механізмів розвитку соціальних послуг у громаді. Зокрема, акцент зроблено на необхідності:

- оцінювання потреб населення у соціальних послугах;
- розвитку мережі надавачів послуг (як державних, так і недержавних);
- впровадження підходів, орієнтованих на потреби отримувачів;
- забезпечення якості та доступності соціальних послуг [28].

Важливим аспектом є те, що публікація інтегрує міжнародний досвід, зокрема канадські практики підтримки сімей і дітей, що підсилює її методичну цінність та сприяє впровадженню інноваційних моделей соціальної роботи в Україні.

Отже, дана публікація є вагомим джерелом для дослідження організаційно-правових засад надання соціальних послуг у громадах, оскільки поєднує нормативний аналіз із практичними рекомендаціями. Водночас її доцільно використовувати у поєднанні з науковими працями, що забезпечують теоретичне осмислення та емпіричну оцінку ефективності соціальної роботи.

Отже, аналіз наукових джерел свідчить про достатньо високий рівень дослідження проблеми функціонування та розвитку системи соціального захисту населення в Україні. У працях вітчизняних науковців ґрунтовно розкрито теоретичні засади соціального захисту, визначено його сутність, структуру та основні складові, а також окреслено ключові напрями державного регулювання цієї сфери.

Зокрема, дослідниками акцентовано увагу на необхідності модернізації системи соціального захисту, підвищення її ефективності, забезпечення адресності соціальної допомоги та впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Значна увага приділяється також правовим аспектам соціального захисту, удосконаленню нормативно-правової бази та механізмів реалізації соціальних гарантій. Окремі наукові підходи зосереджуються на аналізі чинників розвитку комплексного механізму соціального захисту, обґрунтовуючи необхідність системного, багаторівневого та соціально-економічного підходу до його функціонування.

Водночас проведений аналіз дозволяє зробити висновок про наявність низки недостатньо досліджених аспектів. Зокрема, потребують подальшого наукового опрацювання питання практичної реалізації теоретичних моделей на рівні територіальних громад, підвищення ефективності взаємодії суб’єктів соціального захисту, а також адаптації системи до сучасних викликів,

пов’язаних із соціально-економічною нестабільністю та умовами воєнного стану.

Таким чином, незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, проблема удосконалення системи соціального захисту населення залишається актуальною та потребує подальших комплексних досліджень, що й обумовлює доцільність і практичну значущість обраної теми бакалаврської роботи.

1.2. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту населення в Україні

Формування системи соціального захисту безпосередньо пов’язане з процесом досягнення нашою державою орієнтирів, визначених Конституцією України, де зазначено, що Україна є демократичною, правовою та соціальною державою [11, с. 12].

Наявність дієвої системи соціального захисту є підтвердженням рівня розвитку країни та її відповідності сучасним вимогам. Соціальний захист в Україні здійснюється через соціальне забезпечення та соціальну допомогу.

Нормативно-правову базу, що регулює питання соціального захисту населення в Україні, доцільно систематизувати за окремими групами залежно від предмета правового регулювання та кола суспільних відносин. Такий підхід дозволяє більш цілісно охарактеризувати механізми реалізації соціальної політики, зокрема на рівні місцевого самоврядування.

До першої групи належать загальні нормативно-правові акти, які визначають основоположні засади соціального захисту, повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування, а також встановлюють базові соціальні гарантії. Серед них ключове місце посідає Конституція України, а також кодекси та закони, що регулюють бюджетні, цивільні, трудові та сімейні відносини, і визначають організаційні засади функціонування публічної влади.

Другу групу становлять нормативні акти, спрямовані на соціальний захист окремих категорій громадян. Вони регулюють надання соціальної

допомоги, пільг і гарантій таким групам, як сім'ї з дітьми, особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, ветерани війни, військовослужбовці, громадяни похилого віку та інші вразливі категорії населення. Ці акти забезпечують диференційований підхід до реалізації соціальної політики.

Окрему групу формує законодавство у сфері праці та зайнятості, яке охоплює питання трудових відносин, охорони праці, соціального діалогу, діяльності професійних спілок та роботодавців. Його положення спрямовані на забезпечення соціально-економічних прав громадян у процесі трудової діяльності.

Важливе місце посідає законодавство щодо соціального захисту дітей, яке визначає організаційно-правові умови захисту прав дітей, зокрема дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а також регламентує діяльність відповідних органів і служб.

До окремої групи доцільно віднести нормативно-правові акти у сфері гендерної рівності та протидії торгівлі людьми, які спрямовані на забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, запобігання домашньому насильству та захист осіб, які постраждали від експлуатації.

Ще одну важливу групу становить законодавство у сфері соціального та пенсійного страхування, яке регулює механізми матеріального забезпечення громадян у разі настання соціальних ризиків, зокрема безробіття, втрати працездатності чи досягнення пенсійного віку.

Таким чином, систематизація нормативно-правових актів за зазначеними групами дозволяє комплексно охарактеризувати правові механізми забезпечення соціального захисту населення та підкреслити багаторівневий характер державної соціальної політики в Україні (Додаток А)

Важливим кроком у реформуванні галузі стало впровадження положень Закон України «Про соціальні послуги» (2019), який визначає сучасні підходи до організації системи соціальних послуг, зокрема орієнтацію на потреби отримувачів, розвиток ринку соціальних послуг та залучення недержавних

надавачів [27]. Загалом цей Закон визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах [27].

Прийняття цього Закону стало важливим етапом реформування системи соціального захисту, оскільки він заклав нову модель організації соціальних послуг, орієнтовану на потреби отримувачів та наближену до європейських стандартів. Особливого значення Закон набуває в умовах децентралізації, адже значна частина повноважень у сфері соціального захисту передана органам місцевого самоврядування.

Закон визначає соціальні послуги як комплекс заходів, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, їх подолання або мінімізацію негативних наслідків. При цьому важливою є класифікація соціальних послуг за видами (соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, інформаційні тощо), що забезпечує системність підходу до їх надання [27].

Відповідно до положень Закон України «Про соціальні послуги», надання соціальних послуг спрямоване на досягнення низки ключових цілей, серед яких визначальними є запобігання виникненню складних життєвих обставин, сприяння їх подоланню, а також зменшення негативних наслідків, що можуть виникати внаслідок таких обставин. Таким чином, система соціальних послуг має як превентивний, так і підтримуючий та реабілітаційний характер [27].

Водночас надання соціальних послуг базується на системі фундаментальних принципів, які визначають їх зміст і спрямованість. Зокрема, ключовим є дотримання прав людини, у тому числі прав дитини та осіб з інвалідністю, що забезпечує гуманістичний характер соціальної політики. Важливими є також принципи рівності прав і можливостей жінок і чоловіків, поваги до честі та гідності особи, толерантності та соціальної справедливості.

Окрему увагу приділено принципам законності, доступності та відкритості соціальних послуг, що гарантує їх прозорість і можливість отримання всіма категоріями населення. Надання соціальних послуг має здійснюватися на засадах неупередженості, безпечності та добровільності, із застосуванням індивідуального підходу до кожного отримувача та забезпеченням комплексності підтримки [27].

Крім того, важливими є принципи конфіденційності, ефективного та прозорого використання фінансових ресурсів, а також забезпечення високої якості соціальних послуг. Сукупність зазначених принципів формує основу функціонування сучасної системи соціального захисту населення, зокрема на рівні місцевого самоврядування [27].

У контексті досліджуваної теми особливої уваги заслуговують механізми реалізації соціального захисту на місцевому рівні, передбачені Законом. Зокрема, до повноважень органів місцевого самоврядування належать:

- визначення потреб населення у соціальних послугах;
- організація їх надання на відповідній території;
- створення та забезпечення діяльності надавачів соціальних послуг (комунальних установ, центрів соціальних служб тощо);
- фінансування соціальних послуг за рахунок місцевих бюджетів;
- здійснення моніторингу та контролю якості надання послуг [27].

Таким чином, Закон закріплює децентралізовану модель управління соціальним захистом, у межах якої органи місцевого самоврядування виступають ключовими суб’єктами реалізації соціальної політики.

Важливим елементом механізму забезпечення соціального захисту є впровадження оцінки потреб населення у соціальних послугах. Цей підхід дозволяє підвищити адресність допомоги, забезпечити ефективне використання ресурсів та орієнтацію на реальні потреби громади. Крім того, Закон передбачає застосування індивідуального підходу до отримувачів соціальних послуг через складання індивідуальних планів їх надання.

Суттєвою новацією є також розширення кола надавачів соціальних послуг, що включає не лише державні та комунальні установи, а й недержавні організації, громадські об'єднання та приватний сектор. Це сприяє розвитку конкуренції у сфері соціальних послуг і підвищенню їх якості.

Разом з тим, Закон передбачає впровадження державних стандартів соціальних послуг, що є важливим інструментом забезпечення їх якості та уніфікації. Органи місцевого самоврядування зобов'язані дотримуватися цих стандартів при організації надання послуг [27].

Попри значні переваги, аналіз Закону дозволяє виявити і певні проблемні аспекти його реалізації. Зокрема, до них можна віднести:

- обмеженість фінансових ресурсів місцевих бюджетів;
- недостатній рівень кадрового забезпечення у сфері соціальних послуг;
- складність впровадження ефективних механізмів контролю якості;
- нерівномірність розвитку системи соціальних послуг у різних територіальних громадах.

Отже, Закон України «Про соціальні послуги» є базовим нормативно-правовим актом, що визначає механізми забезпечення соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування. Він закріплює сучасні підходи до організації соціальних послуг, орієнтовані на децентралізацію, адресність та якість, водночас залишаючи відкритими питання їх ефективної практичної реалізації в умовах функціонування територіальних громад.

Крім того, суттєве значення має Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», що закріплює повноваження територіальних громад у сфері соціального захисту та створює правові передумови для децентралізації соціальної політики [24].

Відповідно до положень Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», територіальна громада розглядається як сукупність жителів, які постійно проживають у межах села, селища чи міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями. Водночас законодавство

передбачає можливість добровільного об’єднання жителів кількох населених пунктів у єдину територіальну громаду з визначеним адміністративним центром [24].

Місцеве самоврядування в Україні визначається як гарантоване державою право та реальна спроможність територіальної громади самостійно або через органи та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення. Така діяльність здійснюється в межах, встановлених Конституцією та законами України, і передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед громадою [24].

Функціонування місцевого самоврядування ґрунтується на системі принципів, які визначають його сутність та спрямованість. До основних із них належать принципи народовладдя та законності, що забезпечують легітимність управлінських рішень. Важливими є також принципи гласності та колегіальності, які сприяють відкритості та узгодженості діяльності органів місцевого самоврядування [24].

Суттєве значення має поєднання місцевих і державних інтересів, що дозволяє забезпечити баланс між потребами громади та загальнодержавними пріоритетами. Крім того, діяльність органів місцевого самоврядування базується на принципах виборності, підзвітності та відповідальності перед територіальною громадою, що сприяє підвищенню рівня довіри населення до влади.

Важливою складовою є також правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність місцевого самоврядування в межах визначених повноважень, що створює умови для ефективного вирішення питань соціального захисту населення на місцевому рівні. Додатково законодавством передбачено державну підтримку місцевого самоврядування та гарантії його діяльності, а також судовий захист його прав [24].

У контексті соціального захисту цей Закон закріплює власні та делеговані повноваження органів місцевого самоврядування, зокрема у сфері соціального забезпечення, надання соціальних послуг, підтримки вразливих

категорій населення та реалізації державних соціальних програм. Важливим є те, що органи місцевого самоврядування наділяються правом самостійно формувати та реалізовувати місцеві програми соціального захисту, що створює передумови для врахування специфіки потреб конкретної громади.

Таким чином, закріплені в законодавстві положення формують інституційну основу для реалізації механізмів соціального захисту населення на рівні територіальних громад.

Не менш важливе значення у системі нормативно-правового забезпечення соціального захисту має Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», який визначає правові та організаційні засади надання адресної грошової підтримки найбільш вразливим категоріям населення [23]. У межах цього Закону органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у реалізації відповідних механізмів, зокрема здійснюють прийом і опрацювання документів, беруть участь у визначенні права сімей на отримання допомоги, а також забезпечують контроль за її призначенням і виплатою. Це сприяє реалізації принципу адресності соціального захисту, який передбачає спрямування ресурсів безпосередньо тим особам, які найбільше цього потребують [23].

Закон спрямований на забезпечення реалізації конституційних гарантій права громадян на соціальний захист, зокрема права на достатній життєвий рівень. Його метою є підтримка малозабезпечених сімей шляхом надання їм грошової допомоги, що дозволяє забезпечити рівень життя не нижчий від встановленого прожиткового мінімуму, а також створення умов для поступового досягнення такими сім'ями економічної самостійності [23].

Важливим елементом правового регулювання є визначення понятійного апарату. Зокрема, державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям трактується як щомісячна грошова виплата, розмір якої залежить від рівня середньомісячного сукупного доходу сім'ї. Такий підхід дозволяє враховувати реальний матеріальний стан домогосподарств і забезпечує диференційований характер соціальної підтримки [23].

Суттєвим є те, що механізм надання допомоги базується на оцінці доходів та майнового стану сім'ї, що сприяє підвищенню обґрунтованості призначення виплат і запобігає нецільовому використанню бюджетних коштів. Крім того, Закон передбачає здійснення періодичного перегляду права на отримання допомоги, що дозволяє оперативно реагувати на зміни у соціально-економічному становищі отримувачів [23].

У контексті діяльності органів місцевого самоврядування важливим є також забезпечення доступності цієї допомоги для населення, інформування громадян про умови її отримання та сприяння у зборі необхідних документів. Це підвищує ефективність функціонування механізмів соціального захисту на місцевому рівні.

Отже, Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» відіграє важливу роль у формуванні механізмів забезпечення соціального захисту населення, забезпечуючи реалізацію принципів адресності, справедливості та соціальної підтримки на рівні місцевого самоврядування.

Важливе місце у системі нормативно-правового забезпечення соціального захисту населення займає Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», який визначає державні гарантії забезпечення прав осіб з інвалідністю та створює правові засади їх повноцінної участі у суспільному житті [25]. У контексті дослідження механізмів соціального захисту на рівні місцевого самоврядування цей Закон має особливе значення, оскільки покладає на органи місцевої влади конкретні обов'язки щодо реалізації соціальної політики у відповідній сфері.

Відповідно до положень Закону, всі громадяни, незалежно від стану здоров'я, є рівними перед законом і мають право на однаковий рівень правового захисту. Особи з інвалідністю користуються повним обсягом соціально-економічних, політичних і особистих прав, гарантованих Конституцією України та міжнародними договорами. Такий підхід відповідає

сучасним міжнародним стандартам у сфері прав людини та спрямований на недопущення дискримінації за ознакою інвалідності [25].

Закон встановлює обов'язок держави створювати умови для реалізації особами з інвалідністю їхніх прав і основоположних свобод, що передбачає формування комплексної системи соціального захисту. Важливим аспектом є орієнтація не лише на матеріальну підтримку, а й на забезпечення рівних можливостей для участі у всіх сферах суспільного життя [25].

Згідно зі статтею 4, діяльність держави у цій сфері має комплексний характер і охоплює широкий спектр напрямів, серед яких ключовими є усунення бар'єрів у доступі до об'єктів фізичного оточення, транспорту, інформації та комунікацій [25]. Особлива увага приділяється забезпеченню доступності освіти, працевлаштування, культурного розвитку та участі у громадському житті з урахуванням індивідуальних можливостей осіб з інвалідністю. Таким чином, реалізується принцип інклюзії та інтеграції цієї категорії населення в суспільство.

У сфері соціального захисту Закон передбачає надання широкого спектра підтримки, що включає пенсійне забезпечення, державну соціальну допомогу, компенсаційні виплати, пільги та соціальні послуги. Крім того, важливе місце займають реабілітаційні заходи, виконання індивідуальних програм реабілітації, забезпечення спеціально пристосованим житлом, а також організація догляду або встановлення опіки. Це свідчить про багатовимірний характер механізмів соціального захисту [25].

У контексті діяльності органів місцевого самоврядування особливого значення набуває забезпечення доступності інфраструктури, організація надання соціальних послуг, реалізація місцевих програм підтримки осіб з інвалідністю та сприяння їх соціальній інтеграції. Саме на місцевому рівні відбувається практична реалізація більшості заходів, передбачених Законом, що підкреслює ключову роль територіальних громад у забезпеченні соціального захисту цієї категорії населення.

Отже, Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» формує комплексну правову основу для забезпечення прав цієї соціально вразливої категорії населення та визначає ключові напрями діяльності органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту, сприяючи розвитку інклюзивного суспільства та підвищенню якості життя осіб з інвалідністю.

Аналіз зазначених нормативно-правових актів свідчить, що в Україні сформовано комплексну правову базу, яка регламентує механізми забезпечення соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування. Вона охоплює організаційні, фінансові та соціальні аспекти функціонування відповідної системи.

Отже, наведені нормативно-правові акти свідчать про послідовне вдосконалення механізмів соціального захисту населення, посилення ролі місцевого самоврядування у їх реалізації та орієнтацію державної політики на адресність, прозорість і результативність соціальних послуг.

Також варто відзначити розвиток підзаконної нормативної бази, зокрема постанов і розпоряджень уряду, які регламентують порядок надання окремих видів соціальної допомоги, фінансування соціальних послуг та здійснення соціального замовлення. У сукупності ці зміни свідчать про поступовий перехід до більш гнучкої, децентралізованої та орієнтованої на громаду моделі соціального захисту населення.

Зокрема, 20 січня Кабінет Міністрів України ухвалив низку нормативно-правових актів, що мають суттєвий вплив на діяльність територіальних громад у сфері соціального захисту населення. Прийняті рішення спрямовані на удосконалення механізмів надання соціальних послуг, розширення повноважень органів місцевого самоврядування та підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

Зокрема, Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення реабілітації дітей з інвалідністю», якою суттєво вдосконалено

організаційно-правові засади надання відповідних послуг [21]. Новою редакцією Порядку врегульовано механізм подання заяв через органи місцевого самоврядування та центри надання адміністративних послуг, уточнено перелік необхідних документів, а також запроваджено принцип пріоритетності для дітей, які не змогли отримати реабілітаційні послуги у попередньому бюджетному періоді. Крім того, встановлено вимоги щодо відкритості та прозорості – зокрема обов'язок оприлюднення інформації про кількість поданих заяв і стан їх розгляду, а також визначено повноваження місцевих органів влади і реабілітаційних установ у частині наповнення централізованих інформаційних ресурсів [21].

Окремої уваги заслуговує постанова «Про реалізацію в м. Києві експерименту з професійного навчання зареєстрованих безробітних для потреб роботодавців сфери інформаційних технологій», якою затверджено відповідний Порядок [26]. Її прийняття демонструє впровадження інноваційних підходів у сфері соціального захисту, зокрема поєднання політики зайнятості з потребами ринку праці. Реалізація такого експерименту спрямована на підвищення конкурентоспроможності безробітних осіб, сприяння їх працевлаштуванню та розвиток людського капіталу.

Отже, нормативно-правове забезпечення механізмів соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування в Україні є достатньо розвиненим і охоплює ключові аспекти функціонування цієї сфери. Водночас ефективність реалізації відповідних механізмів значною мірою залежить від практичного впровадження законодавчих норм, фінансових можливостей громад та рівня організаційної спроможності органів місцевого самоврядування.

РОЗДІЛ 2.
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА РІВНІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1. Загальна характеристика територіальної громади та системи соціального захисту

Основним гарантом економічного забезпечення соціально придатного рівня життя вразливим і малозабезпеченим рівням населення виступає держава, яка розробляє і реалізує заходи соціального захисту; здійснює регулювання діяльності органів соціального захисту населення шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів; забезпечує мінімальний рівень соціальних гарантій і розробляє стратегічні і тактичні напрями соціальної політики; організовує роботу та здійснює контроль над діяльністю небюджетних державних фондів соціального страхування та виконанням ними вимог законодавства.

Поряд із державними органами, стейкхолдерами, на рівні яких реалізуються заходи і програми соціального захисту населення України, виступають також органи місцевої влади і самоврядування, які забезпечують організацію надання якісних соціальних послуг на рівні територіальних громад, а також соціально відповідальні бізнес-структури. Останні забезпечують підтримку другого рівня пенсійного страхування в Україні, інвестують кошти у вирішення соціальних проблем та створюють за рахунок чистого прибутку фондів соціального розвитку для працівників підприємств [18].

В Україні державна політика у сфері соціального захисту населення реалізується через систему центральних і місцевих органів виконавчої влади. Так, головні повноваження відповідно до Конституції України покладаються на Кабінет Міністрів України, який має забезпечувати здійснення соціальної політики та захисту населення, виконання Конституції і законів України в усіх сферах суспільного життя. Основними його функціями та повноваженнями у

сфері соціального захисту населення є: забезпечення здійснення внутрішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України, вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод громадянина, забезпечення проведення політики у сферах праці та зайнятості, соціального захисту, розроблення і здійснення загальнодержавних програм соціального розвитку [1, пп. 1-4 ст. 116]. Очолюючи систему органів виконавчої влади, Кабінет Міністрів України спрямовує та координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади в різних сферах життя, зокрема й у сфері забезпечення соціального захисту громадян [1, п. 9 ст. 116]. Для виконання цього положення Кабінет Міністрів України використовує у межах своєї компетенції різні організаційно-правові форми діяльності, насамперед – видає постанови та розпорядження [1, ч. 1 ст. 117], спрямовані на соціальний захист громадян, які мають нормативноправовий характер і є обов'язковими для виконання [8]. Незважаючи на те, що суб'єктами соціального захисту є державні структури, органи місцевого самоврядування, громадські організації та фонди, профспілки, союзи й асоціації підприємців, реалізація та функціонування заходів діючої системи соціального захисту населення спираються переважно на державне управління і забезпечення [12, с. 9.].

Виходячи з цього, організаційно-правову структуру системи соціального захисту в Україні можна викласти у вигляді чотирирівневої системи: 1) рівень загальнонаціонального управління – включає заходи та дії загальнодержавного характеру, спрямовані на управління соціальним захистом населення України, визначає загальну лінію його розвитку; 2) рівень галузевого управління – включає заходи соціального захисту за професійною ознакою, мережу відомчих соціальних установ; 3) рівень регіонального управління – включає заходи щодо соціального захисту населення, які враховують регіональну специфіку, природні умови, соціально-економічне розміщення продуктивних сил, етнічно-національні фактори та містить конкретні регіональні програми соціального захисту населення, що узгоджуються з державними; 4) рівень місцевого (муніципального) управління

– включає заходи, спрямовані на реалізацію соціального захисту на рівні міст і районів, що мають винятково прикладний характер [12, с 9].

Місцеве самоврядування в Умані здійснює Уманська міська рада, яка представляє Уманську міську територіальну громаду (об’єднує місто та село Полянецьке). Головним органом є міська рада, а виконавчі функції виконує Виконавчий комітет (код ЄДРПОУ 04061613).

Відповідно до даних, поданих у звіті міського голови Ірини Плетньової про роботу виконавчих органів Уманської міської ради за 2025 рік, в Уманській міській територіальній громаді проживає 82,5 тис. осіб, з них 56,9 тис. осіб працездатного віку, майже 24 тис. пенсіонерів та пільговиків, понад 18 тис. отримувачів соціальних послуг [5].

Аналіз даних за 2024 та 2025 роки свідчить про динамічні зміни у структурі соціально вразливих категорій населення Уманської міської територіальної громади (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика соціальних категорій населення Уманської міської територіальної громади (2024–2025 рр.)

№	Категорія	2024	2025	Зміна (+/-)
1	Ветерани війни (всього)	2166	2606	+440
2	Учасники бойових дій	1268	1582	+314
3	Захисники і Захисниці України	1052	1251	+199
4	Учасники війни	54	45	-9
5	Сім’ї загиблих	367	457	+90
6	Особи з інвалідністю внаслідок війни	477	522	+45

Продовження табл. 2.1.

№	Категорія	2024	2025	Зміна (+/-)
7	Діти війни	2659	2360	-299
8	Ветерани праці	5371	5094	-277
9	Громадяни, постраждалі внаслідок аварії на ЧАЕС	462	428	-34
10	Багатодітні сім'ї	376	451	+75
11	Діти з багатодітних сімей	1183	1529	+346
12	Ветерани силових структур та вдови	656	598	-58
13	Особи з інвалідністю	8355	8838	+483
14	Діти з інвалідністю	406	395	-11
15	Жертви нацистських переслідувань	7	6	-1
16	Внутрішньо переміщені особи	15379	16490	+1111

Наведені дані (табл. 2.1) свідчать, що соціальна структура населення Уманської міської територіальної громади характеризується значною часткою вразливих категорій населення.

Насамперед спостерігається зростання кількості ветеранів війни з 2166 осіб у 2024 році до 2606 осіб у 2025 році (+440 осіб). Зокрема, кількість учасників бойових дій збільшилася з 1268 до 1582 осіб, а кількість Захисників і Захисниць України – з 1052 до 1251 особи. Це пов'язано з триваючими воєнними процесами та мобілізацією населення.

Водночас кількість внутрішньо переміщених осіб також зросла з 15379 до 16490 осіб (+1111 осіб), що свідчить про продовження міграційних процесів і підвищене навантаження на систему соціального захисту громади.

Разом із тим, спостерігається зменшення окремих категорій населення:

- дітей війни – з 2659 до 2360 осіб (–299);
- ветеранів праці – з 5371 до 5094 осіб (–277);
- постраждалих внаслідок аварії на ЧАЕС – з 462 до 428 осіб (–34);
- ветеранів силових структур та вдів — з 656 до 598 осіб (–58).

Ці зміни мають переважно природний демографічний характер.

Водночас кількість осіб з інвалідністю зросла з 8355 до 8838 осіб (+483), що може свідчити як про погіршення стану здоров'я населення, так і про наслідки воєнних дій. При цьому кількість дітей з інвалідністю дещо зменшилася (з 406 до 395 осіб).

Суттєве зростання відбулося у категорії багатодітних сімей (з 376 до 451), а також дітей у таких сім'ях (з 1183 до 1529), що може бути пов'язано як із внутрішнім переміщенням населення, так і з покращенням обліку.

Загалом аналіз показує, що у структурі соціально вразливого населення відбувається зміщення акценту у бік категорій, пов'язаних із наслідками війни, зокрема ветеранів та внутрішньо переміщених осіб. Така ситуація зумовлена сучасними соціально-економічними та безпековими умовами. Значну частку також становлять особи з інвалідністю та ветерани праці, що вказує на високий рівень потреби у соціальному захисті.

Ветерани війни та члени їхніх сімей утворюють окрему вагому категорію, що потребує комплексної соціальної підтримки, включаючи матеріальне забезпечення, соціальні послуги та психологічну допомогу. Водночас наявність великої кількості пільгових категорій населення створює суттєве навантаження на систему соціального захисту громади.

Здійснено видатки на галузь соціального захисту та соціального забезпечення: державний бюджет – 88,5 млн.грн., обласний бюджет – 52,3 млн. грн., міський бюджет – 133,4 млн. грн., благодійна та гумнітарна

допомога – 12,4 млн. грн. На сьогодні, відповідно до урядових рішень функції з прийому, призначення та виплати пільг на житлово-комунальні послуги, житлових субсидій, соціальних допомог передані до Пенсійного Фонду України. Проте, за органами соціального захисту залишено функції фронт-офісу [5].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 1176 утворено Комісію, якою розглянуто питання та прийнято рішення про надання допомоги у сумі 2 мільйони гривень шляхом надання житлового ваучера на вирішення житлових питань 41 внутрішньо переміщеній особі, з числа учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни з окупованих територій, які подали заявки через портал «Дія».

У громаді забезпечується реалізація постанови Кабінету Міністрів України № 616, відповідно до якої здійснюється отримання державної компенсації за спожиті житлово-комунальні послуги у період тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, компенсаційні виплати оформлюються через електронний кабінет на вебпорталі електронних послуг Пенсійного фонду України за розміщення 138 внутрішньо переміщених осіб у місцях тимчасового проживання, що свідчить про ефективне використання цифрових інструментів у сфері соціального захисту [5].

Важливим напрямом соціальної політики громади є реалізація місцевої програми соціальної допомоги «Турбота», яка забезпечує підтримку значної частини населення. У межах зазначеної програми соціальними заходами охоплено майже 23 тисячі громадян, а обсяг фінансування у 2025 році склав 22,2 млн грн з бюджету Уманської міської територіальної громади, що демонструє пріоритетність соціального захисту в системі місцевого самоврядування [5].

Окрім того, у громаді впроваджується експериментальний проєкт, спрямований на надання внутрішньо переміщеним особам похилого віку та особам з інвалідністю соціальних послуг стаціонарного догляду і підтриманого проживання за принципом «гроші ходять за людиною». У межах

цього підходу забезпечується індивідуалізація соціальної допомоги та підвищення її адресності. Станом на сьогодні відповідними послугами охоплено 43 особи, що свідчить про поступове впровадження сучасних моделей соціального обслуговування [5].

На базі Реабілітаційного комплексу «Гармонія» працює Центр життєстійкості, де сім’ї з дітьми, ветерани та члени їхніх родин, внутрішньо переміщені особи та кожен охочий безоплатно отримує психосоціальну підтримку (підтримка психічного здоров'я, зміцненню сімейних і родинних зв'язків, формування в суспільстві нульової толерантності до домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, розвиток батьківських компетенцій, підвищення соціальної згуртованості) [5].

У Будинку ветеранів (шість відділень) протягом року надано соціальну послугу стаціонарного догляду 341 підопічному. У співпраці БО «БФ «Схід СОС» з БФ «BARRIER FREE FOUNDATION» 49 підопічних Будинку ветеранів відправлено на реабілітацію в інші країни, в тому числі у 2025 році – 8 підопічних. Протягом року соціальні послуги у відділенні денного перебування та підтриманого проживання отримали 562 особи, в тому числі послугу денного догляду отримує 50 осіб, які забезпечуються щоденно гарячим харчуванням [5].

В умовах воєнного стану працює Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок», який забезпечує реабілітацію 395 дітей з інвалідністю, з них 30 внутрішньо переміщених. Протягом 2025 року соціально-реабілітаційні послуги отримали 154 дитини з інвалідністю, соціальну послугу денного догляду – 40 дітей [5].

Працює кризовий Центр денного перебування «Пелюстки довіри» для дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. В кризовому Центрі працює комунікативний простір розвитку особистості «Маленькими кроками до великої мрії». Протягом звітного періоду в Центрі отримали послуги 21 дитина [5].

При Центрі «Пролісок» працює відділення для молоді з обмеженими можливостями, в якому здійснюється соціально-побутова адаптація для 15 осіб з інвалідністю віком від 18 до 35 років [5].

В Центрі комплексної професійної реабілітації для осіб з інвалідністю «Барвінок» за кошти міського бюджету проводиться навчання за робітничими професіями осіб з інвалідністю та учасників бойових дій. Протягом року пройшло реабілітацію 46 осіб [5].

Працює факультет комп'ютерної грамотності Університету третього віку «Дивосвіт». На факультеті протягом року навчалось 20 осіб. Продовжує роботу проєкт «Країна в смартфоні» для вразливих верств населення. Курс передбачає навчити слухачів використовувати можливості смартфону. В цьому році послугу отримало 39 осіб [5].

Службою раннього втручання охоплено послугами 87 дітей із 80 сімей, які мають порушення розвитку, або в яких є ризик виникнення таких порушень, із них 23 дітей із сімей ВПО.

В Реабілітаційному комплексі «Гармонія» отримали соціально-реабілітаційні послуги, наближені до санаторних, 605 осіб. В 2025 році пройшли курс реабілітації 127 осіб з числа учасників АТО/ООС, Захисників та Захисниць України (з них 33 Захисника пройшли курс разом з дружинами, 16 членів сім'ї загиблого ветерана війни та 3 особи з родин зниклих безвісти [5].

Працює Центр обліку бездомних осіб, яким надаються соціальні послуги бездомним особам. В осінньо-зимовий період на базі структурних підрозділів управління розгорнуто 8 пунктів обігріву та 7 пунктів незламності.

Важливим напрямом діяльності органів місцевого самоврядування є організація підтримки внутрішньо переміщених осіб, зокрема осіб похилого віку. Так, відповідно до укладеного Меморандуму про співпрацю з Авдіївською міською військовою адміністрацією та благодійною організацією «Благодійний фонд «Схід SOS» здійснюється евакуація одиноких людей поважного віку до Уманської міської територіальної громади з подальшим їх

розміщенням у Будинку ветеранів. Це сприяє забезпеченню належного догляду та соціального захисту найбільш вразливих категорій населення.

Станом на сьогодні у закладах соціального захисту громади проживає 324 внутрішньо переміщені особи, з яких 202 особи розміщено у Будинку ветеранів, а 122 особи – у соціальних готелях, у тому числі 39 дітей. Такий розподіл свідчить про комплексний підхід до організації проживання різних категорій ВПО з урахуванням їхніх потреб [5].

З метою координації діяльності у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у громаді створено Раду з питань ВПО, яка забезпечує розгляд проблемних питань та вироблення узгоджених рішень. Крім того, реалізується Програма інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Уманській міській територіальній громаді на 2023–2025 роки, спрямована на соціальну адаптацію, забезпечення доступу до послуг та інтеграцію ВПО у місцеве середовище.

Для оперативного реагування на виклики та забезпечення дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб створено міжвідомчий координаційний штаб, діяльність якого спрямована на узгодження дій органів влади та інших суб’єктів соціальної роботи.

Важливим аспектом соціальної політики громади є забезпечення безбар’єрності. З цією метою утворено Раду безбар’єрності Уманської міської територіальної громади, затверджено програму «Безбар’єрна Умань» та комплекс заходів, спрямованих на підвищення доступності об’єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Проводиться системний аналіз доступності міського середовища, розробляються відповідні програми, приймаються протокольні рішення та формуються пропозиції щодо подальшого вдосконалення цієї сфери.

Також затверджено план заходів на 2025–2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар’єрного простору в Україні до

2030 року на місцевому рівні та визначено відповідальну особу з питань безбар’єрності.

У результаті проведеної роботи у місті забезпечено вільний доступ осіб з обмеженими фізичними можливостями до 385 об’єктів соціального призначення, що свідчить про поступове формування інклюзивного та доступного середовища [5].

В Уманській міській територіальній громаді реалізується 16 програм соціального захисту сімей, що свідчить про системний підхід органів місцевого самоврядування до вирішення соціальних проблем. Зокрема, впроваджується Комплексна програма соціального захисту та підтримки Захисників і Захисниць України, членів їхніх сімей, а також членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України на 2023–2030 роки. У 2025 році прийнято Програму «Відкрите партнерство Уманської міської ради «Пліч-о-пліч: згуртовані громади» на 2026-2030 роки. Крім того, діяла Програма інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Уманській міській територіальній громаді на 2023–2025 роки, спрямована на забезпечення соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеве середовище.

Відповідно до звітних даних за 2024 рік, у громаді активно реалізується державна програма «Прихисток», яка передбачає розміщення внутрішньо переміщених осіб у домогосподарствах місцевих жителів із наданням компенсації власникам житла. У межах цієї програми у 2024 році підтримкою скористалася 2301 особа з числа ВПО, що свідчить про значний рівень залучення населення громади до вирішення гуманітарних викликів [4].

Фінансове забезпечення зазначеного напряму є вагомим: загальний обсяг видатків становив 13,3 млн грн, з яких 2,9 млн грн спрямовано безпосередньо з початку 2024 року. Це підтверджує належний рівень ресурсного забезпечення заходів соціальної підтримки та ефективність реалізації механізмів допомоги внутрішньо переміщеним особам [4].

Узагальнюючи, слід зазначити, що Уманська міська територіальна громада характеризується розвиненою системою соціального захисту населення, яка функціонує на основі поєднання державних та місцевих механізмів підтримки. Соціальна політика громади спрямована на охоплення широкого кола вразливих категорій населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю, ветеранів війни, сімей з дітьми та людей похилого віку.

Наявність розгалуженої мережі соціальних установ, реалізація численних програм соціального захисту, а також впровадження інноваційних підходів, зокрема принципу «гроші ходять за людиною» та цифровізації процесів надання послуг, свідчать про ефективність організації соціальної роботи на місцевому рівні. Важливим аспектом є також активна інтеграційна політика щодо внутрішньо переміщених осіб та розвиток безбар'єрного середовища.

Водночас зростання кількості соціально вразливих категорій населення, зумовлене сучасними соціально-економічними викликами та наслідками воєнних дій, потребує подальшого вдосконалення механізмів соціального захисту, посилення адресності допомоги та розширення спектра соціальних послуг.

Таким чином, система соціального захисту Уманської міської територіальної громади загалом є функціонально спроможною, проте потребує подальшого розвитку з урахуванням сучасних потреб населення та викликів суспільного розвитку.

2.2. Експериментальне дослідження забезпечення соціального захисту населення

Соціальний захист населення – це багатогранна система взаємопов'язаних з усіма законодавчими і виконавчими рішеннями різних рівнів економічних, правових і соціальних гарантій реалізації найважливіших соціальних прав кожного члена суспільства незалежно від його місця

проживання, працездатності, статі, віку. У широкому розумінні соціальний захист – це система організаційних, правових та економічних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав громадянина в державі [1; 34].

Соціальний захист здійснюється через соціальне забезпечення та соціальну допомогу.

Соціальний захист включає соціальне забезпечення, а також охоплює гарантії охорони здоров'я, праці, природного середовища, мінімальної оплати праці, забезпечення нормального рівня життєдіяльності людини. Загалом соціальний захист включає такі основні форми, як соціальне забезпечення, соціальна допомога, соціальне страхування [3].

Соціальний захист населення спрямований не тільки на боротьбу з бідністю, шляхом організації невідкладних персональних допомог бідним, а й на запобігання бідності, надавши можливість людям створити засади соціального захисту під час свого активного періоду життя.

Реалізація цих завдань можлива лише за умови комплексного використання механізмів соціального захисту, до яких належить:

- *організаційно-правові*: створення структурних підрозділів з питань соціального захисту, служб у справах дітей, ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг у громаді.
- *фінансово-економічні:* використання коштів місцевих бюджетів для фінансування додаткових соціальних гарантій, матеріальної допомоги, оплати комунальних послуг, адресних допомог, а також фінансування територіальних центрів.
- *соціально-послугові:* надання послуг (догляд вдома, денний догляд, соціальна адаптація) через територіальні центри.
- *партнерські (соціальне замовлення):* залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору, соціальне замовлення, конкурси соціальних проєктів та державне-приватне партнерство.
- *інформаційно-консультаційні:* забезпечення інформування населення про доступні соціальні послуги у доступній формі.

Соціальне забезпечення – система захисту населення від соціальних ризиків гарантована державою і є важливою складовою соціального захисту. Система соціального забезпечення фінансується за рахунок державного бюджету, а ось система соціального захисту, крім останнього, може фінансуватися також і з місцевих бюджетів в межах відповідних соціальних програм, при формуванні оптимальних регіональних моделей системи управління соціальним захистом населення [12, с. 5.].

На відміну від соціального забезпечення питання про надання соціальної допомоги розглядається індивідуально, згідно чинного законодавства і стосовно людей, що в силу різних обставин суттєво знизили свій рівень життя. Соціальна допомога – це система заходів для покращення стану певних соціальних прошарків шляхом соціальних програм та забезпечення діяльності мережі відповідних соціальних закладів [13, с. 258].

Державна політика у сфері соціального захисту населення в Україні реалізується через систему центральних і місцевих органів виконавчої влади.

Соціальної роботи на регіональному рівні – це виконавчо розпорядча діяльність із реалізації цілей водночас загальнодержавної та регіональної соціальної політики, основаної на законодавчо встановлених імперативах, що визначають реальний рівень життя, соціального благополуччя, зайнятості населення, його соціальної підтримки [15, с. 135].

Важливу роль у забезпеченні соціального захисту населення відіграє управління праці та соціального захисту Уманської міської ради.

Основним завданням управління є забезпечення реалізації державної соціальної політики в місті Умань у сфері соціального захисту населення, а саме:

1) забезпечення реалізації державної політики у сфері соціально-трудових відносин, оплати і належних умов праці, соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, та тих, які підлягають звільненню із Збройних Сил України та інших військових формувань; організацію ефективного співробітництва місцевих органів виконавчої влади

та органів місцевого самоврядування з профспілками та їх об’єднаннями, організаціями роботодавців та їх об’єднаннями;

2) забезпечення реалізації державної політики з питань соціального захисту населення, підтримки сім'ї, попередження насильства в сім’ї; забезпечення рівності прав чоловіків та жінок, оздоровлення та відпочинку дітей, протидії торгівлі людьми, виконання програм і здійснення заходів у цій сфері;

3) призначення та виплата соціальної допомоги, компенсацій та інших соціальних виплат, встановлених законодавством України, надання субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива;

4) організація соціального обслуговування населення, здійснення соціальної роботи та надання соціальних послуг, у тому числі соціального супроводу сімей/осіб, шляхом розвитку спеціалізованих закладів, установ та служб та залучення недержавних організацій, які надають соціальні послуги;

5) розроблення та організація виконання комплексних програм та заходів щодо поліпшення становища соціально вразливих верств населення, сімей та громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах, та всебічне сприяння в отриманні ними соціальних виплат та послуг за місцем проживання, перебування;

6) забезпечення соціальної інтеграції інвалідів, сприяння створенню умов для безперешкодного доступу інвалідів до об'єктів соціальної інфраструктури;

7) реалізація державної політики у сфері оздоровлення та відпочинку дітей, розроблення та виконання відповідних регіональних програм;

8) здійснення нагляду за додержанням вимог законодавства під час призначення (перерахунку) та виплати пенсій органами Пенсійного фонду України; проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи;

9) розроблення та організація виконання комплексних програм та заходів щодо забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок, протидії торгівлі людьми [38].

З метою оцінки рівня реалізації механізмів соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування було розроблено анкету для працівників управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради (додаток Б).

Анкета має структурований характер і включає 18 запитань, згрупованих у 7 тематичних блоків відповідно до основних механізмів соціального захисту, а саме: організаційно-правових, фінансово-економічних, соціально-послугових, партнерських та інформаційно-консультаційних.

Типи запитань:

- закриті (альтернативні відповіді);
- шкальні (оцінка за 5-бальною шкалою);
- напіввідкриті;
- відкриті (для виявлення проблем і пропозицій).

Анкетування проводилося анонімно, що сприяло отриманню більш об’єктивних відповідей. У дослідженні взяли участь 18 працівників управління, серед яких переважали спеціалісти з досвідом роботи понад 5 років, що забезпечує достатній рівень професійної обізнаності респондентів.

Результати проведеного анкетування дають змогу загалом охарактеризувати систему соціального захисту як таку, що функціонує на належному, проте не повністю достатньому рівні. Більшість респондентів (56%) оцінили рівень реалізації її механізмів як середній, тоді як по 22% – як високий і низький відповідно. Такий розподіл свідчить про відносну стабільність функціонування системи, однак водночас вказує на наявність стримувальних чинників, що потребують подальшого аналізу.

Зокрема, при більш детальному розгляді організаційно-правових аспектів простежується загалом позитивна оцінка їх функціонування: близько 65% опитаних вважають організаційне забезпечення ефективним. Водночас частина респондентів звертає увагу на окремі недоліки, пов’язані з діяльністю структурних підрозділів (30%) та веденням реєстрів отримувачів соціальних послуг (близько 25%). Це дозволяє стверджувати, що попри

сформовану інституційну основу, існує потреба в удосконаленні управлінських процесів, зокрема шляхом їх цифровізації та оптимізації.

Логічним продовженням аналізу є оцінка фінансово-економічного забезпечення, яке, за результатами опитування, виступає одним із ключових обмежувальних чинників. Лише 28% респондентів вважають фінансування достатнім, тоді як половина оцінює його як частково достатнє, а ще 22% – як недостатнє. При цьому особливої уваги потребують напрями, пов’язані з наданням матеріальної допомоги, підтримкою внутрішньо переміщених осіб та розвитком соціальних послуг. Таким чином, фінансові ресурси безпосередньо впливають на ефективність реалізації інших механізмів соціального захисту.

У цьому контексті доцільно звернутися до аналізу соціально-послугового компоненту, який відображає практичний рівень задоволення потреб населення. Більшість працівників (понад 60%) вважають перелік соціальних послуг загалом достатнім, однак наголошують на необхідності його розширення відповідно до сучасних викликів. Найбільш затребуваними залишаються послуги догляду вдома, соціальної адаптації та підтримки осіб похилого віку. Водночас якість надання послуг оцінюється переважно як середня, що свідчить про потребу в підвищенні стандартів та впровадженні більш ефективних підходів до їх організації.

Разом із цим важливим аспектом функціонування системи є розвиток партнерських механізмів, який наразі залишається недостатньо реалізованим. Лише 35% респондентів відзначили активну співпрацю з недержавними організаціями, а загальна оцінка ефективності партнерства коливається в межах 2–3 балів із 5. Це вказує на недовикористання потенціалу громадського сектору, що могло б суттєво посилити можливості системи соціального захисту, особливо в умовах зростання соціальних потреб. Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськими та благодійними організаціями, волонтерськими об’єднаннями й міжнародними фондами могла б сприяти розширенню спектра соціальних послуг, покращенню їх доступності та

оперативності надання. Крім того, партнерська співпраця є важливим чинником впровадження інноваційних підходів у сфері соціальної роботи та залучення додаткових ресурсів для підтримки вразливих категорій населення.

Не менш важливою складовою є інформаційно-консультаційне забезпечення, яке, за оцінками близько 70% опитаних, перебуває на частково достатньому рівні. Населення не в повній мірі обізнане про доступні соціальні послуги, що знижує їх фактичну доступність. Найефективнішими каналами інформування визначено консультації спеціалістів, офіційні вебресурси та соціальні мережі, проте наявні результати свідчать про необхідність активізації інформаційно-роз'яснювальної роботи. Особливо актуальним це є для осіб похилого віку, осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб, які потребують своєчасного отримання достовірної інформації щодо соціальних гарантій, пільг та механізмів отримання допомоги. Удосконалення інформаційної політики громади сприятиме підвищенню рівня довіри населення до органів соціального захисту та забезпеченню більш ефективної реалізації соціальних прав громадян.

Узагальнюючи отримані дані, можна констатувати, що основні проблеми функціонування системи соціального захисту мають комплексний характер і взаємопов'язані між собою.

Серед них респонденти найчастіше виокремлюють недостатній рівень фінансування, зростання навантаження на працівників в умовах воєнного стану, недосконаліть інформаційної взаємодії та обмежений розвиток партнерства. Відповідно, запропоновані шляхи вдосконалення також мають системний характер і передбачають збільшення фінансування соціальних програм, впровадження цифрових сервісів, активізацію співпраці з громадськими організаціями та підвищення кваліфікації працівників. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності системи та її адаптації до сучасних соціально-економічних умов.

Результати анкетування, проведеного серед приблизно 40 отримувачів соціальних послуг Управління праці та соціального захисту населення

м. Умань, дозволяють більш репрезентативно оцінити стан реалізації механізмів соціального захисту на місцевому рівні (додаток В). Більшість опитаних мають досвід неодноразового звернення до установи, що свідчить про сталість потреби у соціальній підтримці та системний характер взаємодії населення з органами соціального захисту.

Таблиця 2.2.

Узагальнені результати анкетування отримувачів соціальних послуг (n = 40)

Механізм соціального захисту	Показники оцінювання	Результати, %	Узагальнена інтерпретація
Загальний рівень соціального захисту	Високий рівень	25%	
	Середній рівень	50%	Переважає середній рівень оцінки
	Низький рівень	25%	Наявні проблемні аспекти
Організаційно-правові механізми	Оцінка якості процедур як високої	40%	
	Відсутність суттєвих труднощів	60%	Загалом ефективні, але є окремі недоліки
	Наявність труднощів (документи, строки)	30%	Потребують спрощення та оптимізації
Фінансово-економічні механізми	Достатній рівень фінансування	30%	
	Частково достатній	50%	Фінансування недостатньо стабільне
	Недостатній рівень	20%	Напрям потребує посилення
Соціально-послугові механізми	Використання базових послуг	100%	
	Оцінка якості як високої	25%	

Продовження табл. 2.2.

Соціально-послугові механізми	Оцінка як середньої	60%	Переважає середній рівень якості
	Оцінка як низької	15%	Потребує підвищення стандартів
Партнерські механізми	Досвід взаємодії з НГО	35%	
	Відсутність взаємодії	65%	Недостатній рівень партнерства
	Ефективність партнерства (висока/середня)	30%	Потребує розвитку
Інформаційно-консультаційні механізми	Повна поінформованість	30%	
	Часткова поінформованість	55%	
	Низька поінформованість	15%	Потрібне посилення інформаційної роботи
Основні проблеми (узагальнено)	Фінансові обмеження	70%	Найбільш проблемний чинник
	Складність процедур	45%	
	Недостатня поінформованість	50%	
	Слабке партнерство	40%	Системна проблема

Загальна оцінка якості соціального захисту демонструє переважання середнього рівня задоволеності: близько половини респондентів оцінюють його як середній, водночас частка тих, хто визначає рівень як високий, є помітно меншою, а близько чверті опитаних вказують на низький рівень. Така тенденція свідчить про відносну доступність соціальних послуг, однак водночас підкреслює наявність системних недоліків, що впливають на їх ефективність.

Подальший аналіз показує, що організаційно-правові механізми загалом сприймаються позитивно. Більшість респондентів відзначають відносну зрозумілість процедур оформлення документів та доступність звернення до

відповідних служб. Разом із тим близько третини опитаних повідомляють про труднощі, які виникають у процесі отримання допомоги, зокрема через складність збору документів, тривалі строки розгляду заяв та недостатню узгодженість дій між різними підрозділами. Це свідчить про необхідність подальшого спрощення процедур і вдосконалення адміністративної взаємодії.

У свою чергу, фінансово-економічні механізми залишаються одним із найслабших елементів системи. Лише близько третини респондентів вважають отриману допомогу достатньою, тоді як більшість оцінює її як частково достатню або недостатню. Найбільш актуальними видами підтримки залишаються грошові виплати, пільги та компенсації на оплату житлово-комунальних послуг, що відображає зростання соціально-економічних викликів та підвищену залежність населення від матеріальної допомоги.

Аналіз соціально-послугового компонента показує, що отримувачі послуг загалом користуються такими видами допомоги, як догляд вдома, консультування та соціальна адаптація. Більшість респондентів оцінюють якість цих послуг як середню, хоча частина відзначає і позитивний досвід їх отримання. Це вказує на необхідність не лише збереження існуючого переліку послуг, а й його розширення та підвищення якості через впровадження сучасних підходів до надання соціальної підтримки.

Разом з тим аналіз партнерських механізмів свідчить про їх недостатній розвиток. Лише близько третини опитаних мали досвід отримання допомоги через громадські чи благодійні організації, а оцінка ефективності взаємодії між державними та недержавними структурами залишається переважно помірною. Це означає, що потенціал соціального партнерства використовується не повною мірою, що обмежує можливості системи у задоволенні потреб населення.

Не менш важливою є оцінка інформаційно-консультаційних механізмів, яка демонструє, що більшість респондентів є лише частково поінформованими про доступні соціальні послуги. Основними джерелами інформації виступають безпосередні консультації працівників установи, тоді як інші

канали – офіційні сайти та соціальні мережі – використовуються менш активно. Така ситуація вказує на потребу посилення інформаційної роботи та впровадження більш ефективних комунікаційних стратегій.

Узагальнюючи відповіді респондентів щодо проблем, можна зазначити, що найчастіше вони пов’язані з недостатнім рівнем фінансової підтримки, складністю процедур оформлення допомоги, недостатньою поінформованістю та обмеженою доступністю окремих соціальних послуг. Водночас серед основних пропозицій щодо покращення системи домінують такі, як підвищення розміру соціальних виплат, спрощення процедур їх отримання, розвиток електронних сервісів, підвищення якості обслуговування та активізація співпраці з громадськими організаціями.

Таким чином, результати анкетування більшої вибірки підтверджують, що система соціального захисту в цілому функціонує, однак потребує комплексного вдосконалення. Підвищення ефективності її механізмів можливе за умови узгодженого розвитку організаційно-правових, фінансово-економічних, соціально-послугових, партнерських та інформаційно-консультаційних складових.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі виявлено особливості функціонування системи соціального захисту населення, проаналізовано її нормативно-правове забезпечення, форми та інструменти реалізації, а також визначено напрями її вдосконалення.

Результати проведеного дослідження, реалізовані мета та завдання надали підстави сформулювати такі висновки.

1. Проведений аналіз стану наукової розробленості проблеми захисту населення свідчить, що соціально-правовий захист малозабезпечених верств є складною, багатогранною та міждисциплінарною сферою дослідження. Вона посідає важливе місце у наукових працях представників різних галузей знань і розглядається як у межах загальної теорії соціального права, так і через окремі його інститути, зокрема державну соціальну допомогу, систему соціальних послуг, соціальні гарантії та механізми їх практичної реалізації.

2. Аналіз нормативно-правововового забезпечення соціального захисту населення дає підстави стверджувати, що в Україні сформовано достатньо розвинену законодавчо-нормативну базу, яка регулює питання соціального захисту населення та надання соціальних послуг. Зокрема, ключову роль у формуванні механізмів соціального захисту на рівні територіальних громад відіграють такі нормативно-правові акти, як Закон України «Про соціальні послуги», Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям» тощо. Вони створюють належне інституційне підґрунтя для функціонування системи соціального захисту, визначають повноваження органів місцевого самоврядування, закріплюють механізми надання соціальних послуг і соціальної допомоги, а також забезпечують реалізацію принципів адресності, доступності та соціальної справедливості.

3. У результаті аналізу загальної характеристики Уманської міської територіальної громади та системи соціального захисту населення

встановлено, що громада є сформованою адміністративно-територіальною одиницею з розвиненою інфраструктурою соціальної сфери та стабільно функціонуючим механізмом надання соціальної підтримки населенню.

4. Аналіз результативності заходів показав, що система загалом виконує свою функцію, проте потребує удосконалення: наявні проблеми із доступністю, адресністю та своєчасністю допомоги. Основними викликами залишаються недостатнє фінансування, формалізм у підходах до оцінювання потреб сімей, кадровий дефіцит, бюрократичні перепони та обмежена цифровізація.

4. За результатами проведеного емпіричного дослідження встановлено, що система забезпечення соціального захисту населення на рівні місцевого самоврядування загалом функціонує та забезпечує базові потреби отримувачів послуг, однак характеризується середнім рівнем ефективності: з одного боку, спостерігається достатня активність громадян у зверненні до органів соціального захисту, що підтверджує їхню значущість у громаді, з іншого – рівень поінформованості населення про доступні послуги залишається переважно частковим, що обмежує можливості їх повноцінного використання; при цьому доступність соціальних послуг оцінюється як загалом задовільна, але ускладнюється бюрократичними процедурами, необхідністю збору значного обсягу документів і витратами часу, що вказує на потребу спрощення адміністративних процесів і їх цифровізації; водночас рівень задоволеності отримувачів є помірним, оскільки респонденти позитивно оцінюють сам факт надання допомоги, але вказують на її недостатній обсяг і середню якість, а найбільш проблемним аспектом визначають фінансово-економічне забезпечення; таким чином, результати дослідження підтверджують необхідність комплексного вдосконалення механізмів соціального захисту шляхом посилення фінансування, підвищення якості послуг, активізації інформаційно-консультаційної роботи та розвитку партнерської взаємодії.

Проведене дослідження не претендує на вичерпність висвітлення проблеми, тому перспективним вбачаються визначення на регіональному рівні стратегічних напрямів реформування системи соціального захисту населення. Особливої уваги потребує вивчення та адаптація світового досвіду функціонування таких систем з урахуванням соціально-економічних реалій України, що сприятиме підвищенню ефективності соціальної політики та якості надання соціальних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бичков С. І. Сучасна система соціального захисту в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=377 (дата звернення: 13.02.2026).

2. Бондар М.І. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-10 (дата звернення: 12.04.2026).

3. Евсеева О. О. Ефективність діяльності органів місцевого самоврядування в реалізації соціальної політики. *Проблеми економіки.* 2013. № 1. С. 159–164.

4. Звіт міського голови Ірини Плетньової про роботу виконавчих органів Уманської міської ради за 2024 рік. URL: https://drive.google.com/file/d/1ExACEmRYFSDC-tXW1vb7CquHcBtk74hV/view (дата звернення: 05.03.2026).

5. Звіт міського голови Ірини Плетньової про роботу виконавчих органів Уманської міської ради за 2025 рік. URL: https://drive.google.com/file/d/1aCxpig-0WpboQgd0nAo5vKe26q0wRATx/view (дата звернення: 05.03.2026).

6. Колосок А., Бєлкіна-Ковальчук О. Зарубіжний досвід соціального захисту населення. *Ввічливість. Humanitas.* 2022. № 6. С. 31–37. DOI: https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.6.10 (дата звернення: 11.01.2026).

7. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення:{Конвенцію ратифіковано із заявою Законом ВР № 1024-VIII від 16.03.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення: 16.02.2026).

8. Конституція України від 28.06.1996 (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 13.05.2025).

9. Кузьменко С. Г., Ніколайчук С. В. Механізми державного регулювання соціального захисту населення як складник соціальної політики держави. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління.* 2025. Випуск/Issue 2 (10). С. 63–73.

10. Лаврухін В. В. Чинники розвитку комплексного механізму соціального захисту населення. *Аспекти публічного управління.* 2015. №3. С. 57–63.

11. Ліснєвська Ю. Розвиток механізмів реалізації соціального захисту населення на державному рівні. *Публічне управління та адміністрування. Вісник Дніпровської академії неперервної освіти* 2021. № 1. С. 11–14.

12. Махортов Ю. О., Н. А. Телічко Інноваційні підходи до удосконалення системи управління сферою соціального захисту населення. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку.* 2018. № 17. С. 4–14. URL: file:///C:/Users/svetr/Downloads/Piir_2018_17_2.pdf (дата звернення: 10.01.2026).

13. Михайловська І. М., Неліпович О. В. Система соціального захисту населення в Україні: сутність, основні складові та напрямки вдосконалення. *Вісник Хмельницького національного університету.* 2011. № 6, Т. 4. С. 255–260.

14. Насібова О. В. Теоретичні аспекти фінансового забезпечення соціального захисту населення. *Економіка та держава.* 2019. № 8. С. 35–40.

15. Николаєва В. І. Організаційне забезпечення системи соціальної роботи в Україні: сучасні реалії. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління.* 2019. Том 30 (69). № 3. С. 131–137.

16. Павлюк К. В., Степанова О. В. Модернізація системи соціального захисту в контексті накопичення соціального капіталу в Україні. *Фінанси України.* 2012. №6. С. 15–29. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnib (дата звернення: 13.03.2026).

17. Павлюк Т., Юрчик І. Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні. *Економіка та суспільство.* 2022. № 39.

DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-63 (дата звернення: 13.03.2026).

18. Парубець О. М. Сугоняко Д. О. Концепція розвитку системи соціального захисту населення в умовах інформатизації економіки та суспільства. *Підприємництво та інновації. 2*019. Випуск 10. С. 129–135.

19. Піскун К. Адресність соціальної допомоги як напрям покращення методики планування видатків соціального призначення. *Соціально-економічні проблеми і держава.* 2013. Вип. 1 (8). С. 212–221. URL: http://sepd.tntu.edu.ua/images/ (дата звернення: 14.03.2026).

20. Прийняті нормативно-правові акти у сфері соціального захисту населення на засіданні Уряду 20.01.2021. URL: https://www.auc.org.ua/novyna/pryynyati-normatyvno-pravovi-akty-u-sferi-socialnogo-zahystu-naselennya-na-zasidanni-10 (дата звернення: 13.03.2026).

21. Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення реабілітації дітей з інвалідністю» : Постанова КМУ від 20 січня 2021 р. № 30. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/30-2021-%D0%BF#Text (дата звернення: 13.03.2026).

22. Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2003. №№ 49-51. ст. 376. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text (дата звернення: 14.03.2026).

23. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім’ям : Закон України від 1 червня 2000 р. № 1768-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2000. № 35, ст. 290. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text (дата звернення: 14.03.2026).

24. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України 21 травня 1997 р. 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 1997, № 24,

ст.170. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 15.03.2026).

25. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21 березня 1991 р.№ 875-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР).* 1991. № 21, ст.252 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text (дата звернення: 15.03.2026).

26. Про реалізацію в м. Києві експерименту з професійного навчання зареєстрованих безробітних для потреб роботодавців сфери інформаційних технологій» : постанова КМУ від 20 січня 2021 р. № 39. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-2021-%D0%BF#Text (дата звернення: 13.03.2026).

27. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2019, № 18, ст.73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text (дата звернення: 13.03.2026).

28. Розвиток та забезпечення надання соціальних послуг на рівні громади: роз'яснення для керівників органів місцевого самоврядування відповідно до чинного законодавства. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://pidgor (дата звернення: 18.03.2026).

29. Слозанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи : монографія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. 382 с.

30. Смирнова І. І., Лихошва О. Ю., Рак Н. В., Горієва Л. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 3(61). URL: http://evd.luguniv.edu.ua/index.php/evd/article/view/190 (дата звернення: 13.02.2026).

31. Соціальна політика і соціальна робота : рек. покажчик / Херсонський держ. ун-т; упоряд. : Н. А. Арустамова, О. М. Блінова; ред. О. О. Козлова. Херсон : ХДУ, 2019. 42 с.

32. Соціальні послуги в умовах війни: нові зміни та виклики 2023. URL: https://parlament.org.ua/analytics/soczialni-poslugy-v-umovah-vijny-novi-zminy-tavyklyky/(дата звернення: 13.05.2026).

33. Соціальна робота з різними категоріями населення у територіальній громаді: українські реалії та міжнародний досвід : колективна монографія / В. Поліщук, Н. Горішна, Г. Слозанська та ін. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. 221 с.

34. Соціальний захист населення України / за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. К. : НАДУ; Фенікс, 2010. 212 с.

35. Соціальний захист та соціальне забезпечення : аналітична записка. 2023. Червень. 26 с. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://auc.or (дата звернення: 13.03.2026).

36. Соціальний захист населення як система: поняття та види. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/law/9897/ (дата звернення: 10.01.2026).

37. Трофимов А. В. Системний аналіз в методології дослідження державного регулювання соціального захисту. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу.* 2016. № 1 (33). С. 95–101

38. Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради: веб-сайт. URL: https://uman-rada.gov.ua/index.php/miska-vlada/orhany-mistsevoho-samovriaduvannia/item/6994-upravlinnia-pratsi-ta-sotsialnoho-zakhystu-nasele (дата звернення: 06.02.2026).

39. Фаріон-Мельник А., Мельник Ю. Особливості правового регулювання та удосконалення соціальної політики захисту малозабезпечених сімей в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. №2 (34). С. 148–154.

40. Федорович І. М., Шевчук Я. О. Соціальний захист населення в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи розвитку. *Інвестиції: практика та досвід.* 2024. № 4. С. 161–167.

41. Шевченко Н. О., Носулько Б. В. Соціальний захист населення в умовах реформування місцевого самоврядування. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2019. № 5. С. 622–644.

ДОДАТКИ

Додаток А

ЗАКОНИ УКРАЇНИ

Загальні закони

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV.
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III.
5. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII.
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР.
7. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 № 586-XIV.
8. Закон України «Про Автономну Республіку Крим» від 17.03.1995 № 95/95-ВР.
9. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 № 2017- III.
10. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV.
11. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21.06.2001 № 2558- III.

Соціальний захист окремих категорій громадян

1. Закон України «Про встановлення державної допомоги постраждалим учасникам масових акцій громадського протесту та членам їх сімей» від 21.02.2014 № 745-VII.
2. Закон України «Про державну виконавчу службу» від 24.03.1998 № 202/98-ВР.
3. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 № 2811-XII.

4. Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997 № 540/97-ВР.

5. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII.

6. Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» від 16.11.2000 № 2109- III.

7. Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 01.06.2000 № 1768-III.

8. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» від 18.05.2004 № 1727-IV.

9. Закон України «Про жертви нацистських переслідувань» від 23.03.2000 № 1584- III.

10. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII.

11. Закон України «Про Національну поліцію» 02.07.2015 № 580-VIII.

12. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» від 02.06.2005 № 2623- IV.

13. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991 № 875-XII.

14. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16.12.1993 № 3721-XII.

15. Закон України «Про підвищення престижності шахтарської праці» від 02.09.2008 № 345-VI.

16. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам’яті борців за незалежність України у XX столітті» від 09.04.2015 № 314-VIII.

17. Закон України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» від 17.04.1991 № 962-XII.

18. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 06.10.2005 № 2961-IV.

19. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 № 2493-III.

20. Закон України «Про соціальний захист дітей війни» від 18.11.2004 № 2195-IV.

21. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 № 2011-XII.

22. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII.

23. Закон України «Про статус ветеранів військової служби» від 22.10.1993 № 3551-XII.

24. Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» від 15.02.1995 № 56/95-ВР.

25. Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11.07.2002 № 93-IV.

26. Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» №2001-XII від 19.12.1991.

Трудова сфера

1. Закон України «Про відпустки» від 15.01.2015 № 121-VIII.

2. Закон України «Про зайнятість населення» від 01.03.1991 № 803-XII.

3. Закон України «Про організації роботодавців» від 24.05.2001 № 2436-III.

4. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII.

5. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудо¬вих спорів (конфліктів)» від 03.03.1998 № 137/98-ВР.

6. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності визначено повноваження та компетенцію органів міс¬цевого самоврядування у відносинах з місцевими професійними спілками» від 15.09.1999 № 1045-XIV.

7. Закон України «Про соціальний діалог в Україні» від 23.12.2010 № 2862-VI.

8. Закону України «Про колективні договори і угоди» від 01.04.1993 № 3356-XII.

9. Закону України «Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 03.11.2016 № 1728-VIII.

Соціальний захист дітей

1. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбав¬лених батьківського піклування» від 13.01.2005 № 2342-IV.

2. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 № 20/95-ВР.

3. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 04.09.2008 № 375-VI.

4. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III.

Гендерне законодавство та протидія торгівлі людьми

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII.

2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 № 2866-IV.

3. Закон України «Про протидію торгівлю людьми» від 20.09.2011 № 3739- VI.

Соціальне та пенсійне страхування

1. Закон України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 №1105-XIV.

2. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI.

3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 № 1533-III.

4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV.

5. Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільне¬них з військової служби» від 09.04.1992 № 2262-XII.

6. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 № 1788-XII.

7. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV.

8. Закон України «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною» від 01.06.2000 № 1767-III.

Інше законодавство

1. Закон України «Про державну підтримку та особливості функціонування дитячих центрів «Артек» і «Молода гвардія» від 03.02.2009 № 906-VI.

2. Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11.07.2001 № 2625-III.

3. Закон України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували чи відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 17.03.2011 № 3160-VI.

4. Закон України «Про індексацію грошових доходів населення» від 03.07.1991 № 1282-XII.

5. Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 № 1192-XIV.

6. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI.

7. Закон України «Про Товариство Червоного Хреста України» від 28.11.2002 № 330-IV.

8. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 01.12.1998 № 281-XIV.

9. Закон України «Про поховання та похоронну справу» від 10.07.2003 № 1102-IV.

10. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 23.03.2000 № 1613-111.

11. Закон України «Про Загальнодержавну програму «Націо¬нальний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права ди¬тини» на період до 2016 року» (розділ VI) від 05.03.2009 № 1065-VI.

12. Закон України «Про житловий фонд соціального призначен¬ня» від 12.01.2006 № 3334-IV.

13. Закон України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» від 04.09.2008 № 500-VI.

УКАЗИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

1. Указ Президента України від 21.02.2002 № 157/2002 «Про додаткові заходи щодо посилення турботи про захисників Вітчизни, їх правового і соціального захисту, поліпшення військово-патріотичного виховання молоді».

2. Указ Президента України від 26.02.2010 № 274/2010 «Про невідкладні заходи з подолання бідності».

3. Указ Президента України від 25.12.2007 № 1254/2007 «Про одноразову винагороду жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня».

4. Указ Президента України від 02.03.2009 № 113/2009 «Про першочергові заходи щодо поліпшення становища осіб з вадами зору».

5. Указ Президента України від 10.05.2006 № 359/2006 «Про Основні напрями вдосконалення системи соціальних виплат населенню».

6. Указ Президента України від 19.05.2011 № 588 «Про заходи щодо розв’язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями».

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.1995 № 848 «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива».

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.11.2013 № 860 «Про надання пільг та субсидій для відшкодування витрат на утримання будинків і споруд та прибудинкових територій мешканцям житлових будинків, у яких створено об’єднання співвласників багатоквартирного будинку (житлово-будівельні кооперативи)».

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 409 «Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування».

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2000 № 1662 «Про затвердження переліку професійних захворювань».

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2001 № 1094 «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві».

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2010 № 621 «Про посилення соціального захисту населення під час оплати житлово-комунальних послуг».

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.2003 № 117 «Про Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги».

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.04.2005 № 315 «Деякі питання призначення і виплати допомоги сім'ям з дітьми».

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2008 № 265 «Деякі питання пенсійного забезпечення громадян».

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 № 1068 «Про затвердження типових положень про службу у справах дітей».

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 «Питання діяльності органів опіки і піклування, пов’язаної із захистом прав дитини».

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2009 № 198 «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян».

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2013 № 175 «Про затвердження Порядку організації громадських та інших робіт тимчасового характеру».

14. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.2010 № 209 «Деякі питання виготовлення і видачі посвідчень батьків та дитини з багатодітної сім'ї».

15. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2000 № 1867 «Про затвердження комплексної програми пошуку і впорядкування поховань жертв війни та політичних репресій».

16. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2010 № 656 «Про встановлення щомісячної державної адресної допомоги до пенсії інвалідам війни та учасникам бойових дій».

17. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2010 № 621 «Про посилення соціального захисту населення під час оплати житлово-комунальних послуг».

18. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2006 № 999 «Про затвердження Порядку забезпечення інвалідів автомобілями».

19. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2010 № 953 «Про встановлення норм харчування на підприємствах, в організаціях та установах сфери управління Міністерства праці та соціальної політики».

20. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 № 1078 «Про затвердження Порядку проведення індексації грошових доходів населення».

21. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2003 № 987 «Про затвердження Типового положення про центр реабілітації для осіб, які постраждали від торгівлі людьми».

22. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 № 87 «Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей».

23. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.2005 № 877 «Про затвердження Типового положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями».

24. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.2005 № 878 «Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

25. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2004 № 12 «Про порядок надання платних соціальних послуг та затвердження їх переліку».

26. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2002 № 1532 «Про виплату державної допомоги особам, яким виповнилося 100 і більше років».

27. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 99 «Про затвердження Порядку надання допомоги на поховання деяких категорій осіб виконавцю волевиявлення померлого або особі, яка зобов'язалася поховати померлого».

28. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.09.2013 № 718 «Про створення єдиного інформаційного середовища соціальної сфери та забезпечення обміну інформацією між центральними органами виконавчої влади».

29. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 № 1751 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім’ям з дітьми».

30. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2003 № 250 «Про порядок призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім’ям».

31. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.08.2000 № 1192 «Про надання щомісячної грошової допомоги малозабезпеченій особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розлади, який за

висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за ним».

32. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 № 189 «Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме».

33. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 81 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною».

34. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2004 № 558 «Про затвердження Порядку призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги».

35. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2009 № 565 «Про затвердження Порядку проведення безоплатного капітального ремонту власних житлових будинків і квартир осіб, що мають право на таку пільгу, а також першочерговий поточний ремонт житлових будинків і квартир осіб, які мають на це право».

36. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 № 187 «Про затвердження Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян органами праці та соціального захисту населення».

37. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 № 1652 «Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів та інших окремих категорій населення, переліку таких засобів».

38. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.05.2011 №524 «Питання оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери».

39. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2012 № 327 «Про підвищення рівня соціального захисту населення».

40. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2012 № 1039 «Про затвердження Критеріїв діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги».

41. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.12.2012 № 1184 «Про затвердження Порядку надання соціальних послуг із встановленням диференційованої плати та внесення змін до переліку соціальних послуг, умов та порядку їх надання структурними підрозділами територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг)».

42. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2013 № 162 «Про затвердження Основних напрямів запобігання бездомності до 2017 року».

43. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2013 № 324 «Про затвердження Порядку здійснення соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів».

44. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 № 573 «Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді».

45. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.11.2013 № 823 «Про затвердження Порядку визначення та задоволення соціально-побутових потреб та потреб у медичній допомозі ветеранів Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років, жертв нацистських переслідувань та сімей загиблих (померлих) воїнів».

46. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 № 895 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах».

47. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 № 896 «Про затвердження Порядку виявлення сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, надання їм соціальних послуг та здійснення соціального супроводу таких сімей (осіб)».

48. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09. 2014 № 475 «Про внесення змін до Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану».

49. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг».

50. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2014 № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» .

51. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2015 № 21 «Про затвердження Порядку надання гуманітарної та іншої допомоги населенню Донецької та Луганської областей».

52. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 № 79 «Деякі питання оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції»

53. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.04.2005 № 261 «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам і державної соціальної допомоги на догляд».

54. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2011 № 268 «Про виплату одноразової винагороди жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня», та одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми».

55. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг».

56. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.1996 № 458 «Про комісії для розгляду питань, пов'язаних із встановленням статусу учасника війни, відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

57. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 413 «Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення».

58. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 77 «Про затвердження Порядку надання пільг на придбання твердого палива і скрапленого газу за рахунок субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам».

59. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2004 № 785 «Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян».

60. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2007 № 228 «Про порядок виплати та розміри грошових компенсацій на бензин, ремонт і технічне обслуговування автомобілів та на транспортне обслуговування».

61. Постанова Кабінету Міністрів України від 5.04.2012 № 321 «Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів та інших окремих категорій населення, переліку таких засобів».

62. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2005 № 562 «Про щорічну допомогу на оздоровлення громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

63. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.01.1997 № 51 «Про затвердження Порядку видачі посвідчень особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

64. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.05.2015 № 285 «Про компенсаційні виплати особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України».

65. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.09.2005 № 936 «Про затвердження Порядку використання коштів державного бюджету для виконання програм, пов'язаних із соціальним захистом громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

66. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.1992 № 501 «Про Порядок видачі посвідчень особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

67. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 535 «Про затвердження Порядку використання коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб для надання одноразової грошової допомоги постраждалим особам та внутрішньо переміщеним особам».

68. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 № 105 «Про затвердження Порядку виплати компенсації підприємствам, установам, організаціям у межах середнього заробітку працівників, призваних на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період або прийнятих на військову службу за контрактом у разі виникнення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці, оголошення рішення про проведення мобілізації та (або) введення воєнного стану, а також працівникам, які були призвані на військову службу під час мобілізації, на особливий період та які підлягають звільненню з військової служби у зв’язку з оголошенням демобілізації, але продовжують військову службу у зв’язку з прийняттям на військову службу за контрактом».

69. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2011 № 158 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання одноразової матеріальної допомоги інвалідам та непрацюючим малозабезпеченим особам».

70. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2012 № 660 «Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми».

71. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 № 185 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виплати матеріальної допомоги військовослужбовцям, звільненим з військової строкової служби».

72. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2008 р. № 905 «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей».

73. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2011 № 227 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для організації оздоровлення і відпочинку дітей, які потребують особливої уваги та підтримки, в дитячих центрах «Артек» і «Молода гвардія».

74. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.04.2005 № 268 «Про затвердження Порядку регулювання тарифів на платні соціальні послуги».

75. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2002 № 256 «Про затвердження Порядку фінансування видатків місцевих бюджетів на здійснення заходів з виконання державних програм соціального захисту населення за рахунок субвенцій з державного бюджету».

76. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 № 200 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на забезпечення постраждалих учасників антитерористичної операції санаторно-курортним лікуванням».

77. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 № 389 «Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї».

78. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.01.2017 № 110 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення деяких категорій інвалідів санаторно-курортними

путівками, та внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2006 р. № 187 і від 31 березня 2015 р. № 200» постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 148 «Деякі питання здійснення патронату над дитиною»

79. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1057 "Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції"

80. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 червня 2014 р. № 588-р «Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції».

81. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.05.2010 № 1010-р «Деякі питання забезпечення житлом інвалідів Великої Вітчизняної війни I групи».

82. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.10.2008 № 1385-р «Про схвалення Концепції соціальної адаптації осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк».

83. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.06.2009 № 594-р «Про схвалення Стратегії упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян до 2012 року».

84. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 № 1192-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян до 2012 року».

85. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 № 556-р «Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг».

86. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні».

87. Постанова Кабінету Міністрів України Інформація від 19.10.2016 № 719 «Питання забезпечення житлом сімей загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, а також інвалідів I-II групи з числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції, та потребують поліпшення житлових умов».

88. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 № 780 «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення».

89. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 №834 «Про затвердження Примірного положення про центр соціальної підтримки дітей та сімей Кабінет Міністрів України».

90. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 957 «Про затвердження Типового положення про психоневрологічний інтернат».

91. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 978 «Деякі питання соціального захисту дітей з інвалідністю та осіб з інвалідністю».

92. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.07.2017 № 465 «Деякі питання здійснення наставництва над дитиною».

93. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 604 «Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій особам, яких визнано борцями за незалежність України у XX столітті».

94. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 691 «Про реалізацію експериментального проекту щодо створення сприятливих умов для реалізації прав дитини».

95. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 «Про реалізацію експериментального проекту щодо створення сприятливих умов для реалізації прав дитини».

96. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2019 № 676 «Про Єдину інформаційно-аналітичну систему управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL)».

97. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 823 «Деякі питання здійснення державного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю».

ІНШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 23.05.2005 № 183 «Про впровадження в місцевих органах праці та соціального захисту населення єдиної технології прийому громадян, які звертаються за призначенням усіх видів соціальної допомоги» (не юстований).

2. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.09.2011 № 561 «Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності».

3. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України 14.07.2016 № 762 «Про затвердження форм документів, необхідних для оформлення на обслуговування в територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)».

4. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 22.07.2010 № 202 «Про організацію роботи органів праці та соціального захисту населення з питань призначення населенню житлових субсидій» (не юстований).

5. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 26.07.2010 № 205 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації та проведення вуличної соціальної роботи з бездомними особами» (не юстований).

6. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 17.06.2008 № 303 «Про затвердження орієнтовних норм забезпечення м'яким інвентарем та обмундируванням, твердим інвентарем, мийними та дезінфекувальними засобами у закладах соціального захисту для бездомних громадян та центрах соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі» (не юстований).

7. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 25.04.2008 № 235 «Про затвердження Методичних рекомендацій для фахівців соціальної роботи, спеціалістів органів праці та соціального захисту населення щодо організації роботи з особами, звільненими з місць позбавлення волі» (не юстований).

8. Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 25.09.2009 № 3385 «Про Порядок взаємодії центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді і служб у справах дітей у процесі встановлення опіки, піклування, створення та забезпечення діяльності прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу».

9. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 17.06.2002 № 293 «Про затвердження Державного класифікатора соціальних стандартів та нормативів» (не юстований).

10. Наказ Мінпраці від 18.01.2011 № 6 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо запровадження соціального супроводження самостійного проживання бездомних осіб"(не юстований).

11. Наказ Мінпраці від 19.04.2011 № 135 «Про затвердження Типового положення про центр обліку бездомних осіб", зареєстрований у Мін'юсті 22.06.2011 за № 750/19488.

12. Наказ Мінпраці від 19.07.2011 № 283 «Про затвердження порядку здійснення соціального патрулювання", зареєстрований у Мін'юсті 04.08.2011 за № 953/19691.

13. Наказ Мінпраці від 12.08.2011 № 312 «Про затвердження Порядку влаштування бездомних осіб похилого віку та інвалідів до стаціонарних соціально-медичних установ та інших закладів соціальної підтримки (догляду)", зареєстрований у Мін'юсті 31.08.2011 за № 1031/19769.

14. Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України від 05.10.2005 № 308/519 «Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення» зареєстрований у Мін'юсті 05.10.2005 № 308/519.

15. Наказ Мінсоцполітики від 14.03.2012 № 137 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо надання громадянам соціальної підтримки за принципом «єдиного вікна» та виїзної роботи «мобільного соціального офісу».

16. Наказ Мінсоцполітики від 15.10.2012 № 648 «Про затвердження Методичних рекомендацій визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах».

17. Наказ Мінсоцполітики від 01.10.2012 «Про затвердження Порядку атестації соціальних працівників, інших фахівців, що надають соціальні та реабілітаційні послуги», зареєстрований у Мін'юсті 22.10.2012 за № 1771/22083.

18. Наказ Мінсоцполітики від 15.08.2013, № 505 «Про затвердження Типового положення про центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів»), зареєстрований у Мін'юсті 02.09.2013 за № 1511/24043.

19. Наказ Мінсоцполітики від 23.08.2013 № 527 «Про затвердження Нормативу фінансування отримувача послуги денного догляду, що надається відповідно до Державного стандарту денного догляду»), зареєстрований у Мін'юсті 30.08.2013 за № 1490/24022.

20. Наказ Мінсоцполітики від 27.12.2013 № 904 «Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг».

21. Наказ Мінсоцполітики від 20.01.2014 № 28 «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці у соціальних послугах», зареєстрований у Мін'юсті 07.02.2014 за № 253/25030.

22. Наказ Мінсоцполітики від 20.01.2014, № 27 «Про Порядок ведення службами у справах дітей обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах», зареєстрований у Мін'юсті 04.02.2014 за № 216/24993.

23. Наказ Мінсоцполітики України 29.01.2016 № 59 «Про організацію у 2016 році забезпечення окремих категорій населення технічними та іншими засобами реабілітації», зареєстрований у Мін'юсті 18.02.2016 за № 257/28387.

24. Наказ Міністерства праці та соціальної політики, Міністерства фінансів, Міністерства економіки, Державного комітету України у справах сім’ї та молоді, Державного комітету статистики України від 15.11.20001 № 486/202/524/455/3370 «Про затвердження Методики обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги», зареєстрований у Мін'юсті 07.02.2002 за № 112/6400.

25. Наказ Міністерства соціальної політики, Міністерства фінансів від 20.04.2015 № 431/447 «Про затвердження Порядку надання Державною фіскальною службою України інформації з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків про доходи фізичних осіб, які звернулись за призначенням житлових субсидій».

26. Наказ Мінсоцполітики від 12.07.2016 № 753 «Про затвердження Типового штатного нормативу чисельності працівників територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг)», зареєстрований у Мін'юсті 03.08.2016 за № 1078/29208.

27. Наказ Мінсоцполітики 16.05.2012 № 282 «Про затвердження Порядку розроблення державного стандарту соціальної послуги», зареєстрований у Мін'юсті 01.06.2012 за № 876/21188.

28. Наказ Мінсоцполітики від 29.06.2016 № 709 «Про затвердження типових структур і штатів центрів соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді», зареєстрований у Мін'юсті 11.07.2016 за № 939/29069.

29. Наказ Мінсоцполітики від 13.11.2013 № 760 «Про затвердження Державного стандарту догляду вдома».

30. Наказ Мінсоцполітики від 30.07.2013, № 452 «Про затвердження Державного стандарту денного догляду».

31. Наказ Мінсоцполітики від 03.04.2015 № 372 «Про затвердження Державного стандарту підтриманого проживання бездомних осіб».

32. Наказ Мінсоцполітики від 29.01.2016 № 58 «Про затвердження Державного стандарту паліативного догляду».

33. Наказ Мінсоцполітики від 30.12.2015 № 1261 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги представництва інтересів».

34. Наказ Мінсоцполітики від 18.05.2015 № 514 «Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації».

35. Наказ Мінсолцполітики від 13.08.2013, № 495 «Про затвердження Державного стандарту надання притулку бездомним особам».

36. Наказ Мінсоцполітики від 19.09.2013 № 596 «Про затвердження Державного стандарту соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб».

37. Наказ Мінсоцполітики від 01.07.2016 № 716 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги кризового та екстреного втручання».

38. Наказ Мінсоцполітики від 02.07.2015 № 678 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги консультування».

39. Наказ Мінсоцполітики від 10.09.2015 № 912 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики».

40. Наказ Мінсоцполітики від 30.07.2013 № 458 «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми».

41. Наказ Мінсоцполітики від 18.08.2017 № 1338 «Про затвердження форм документів, що складаються при здійсненні заходів державного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, зайнятість та працевлаштування інвалідів».

42. Наказ Мінсім'ямолодьспорту, Мінпраці, МОЗ від 13.09.2010 № 3123/275/770 «Про затвердження стандартів надання соціальних послуг представникам груп ризику».

Додаток Б

Додаток Б

Анкета для працівників управління праці та соціального захисту населення

Мета: визначення рівня ефективності реалізації механізмів соціального захисту населення на місцевому рівні.

Категорія респондентів: працівники управління соціального захисту населення.

Форма: анонімна.

Блок 1. Загальна інформація

1. Ваша посада:

- ☐ керівник
- ☐ спеціаліст
- ☐ інше (вкажіть) _____

2. Стаж роботи у сфері соціального захисту:

- ☐ до 1 року
- ☐ 1–5 років
- ☐ 5–10 років
- ☐ понад 10 років

Блок 2. Оцінка організаційно-правових механізмів

3. Як Ви оцінюєте рівень організаційного забезпечення системи соціального захисту у громаді?

(за шкалою 1–5, де 1 – дуже низький, 5 – високий)

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

4. Чи достатньо ефективно функціонують структурні підрозділи у сфері соціального захисту?

- ☐ так
- ☐ частково
- ☐ ні

5. Чи забезпечено належне ведення реєстрів отримувачів та надавачів соціальних послуг?

- ☐ повністю
- ☐ частково
- ☐ не забезпечено

Блок 3. Фінансово-економічні механізми

6. Чи достатнім є фінансування соціальних програм у громаді?

- ☐ так
- ☐ частково
- ☐ ні

7. Як Ви оцінюєте ефективність використання бюджетних коштів?

- ☐ висока
- ☐ середня
- ☐ низька

8. Які напрями фінансування потребують посилення? (можна обрати кілька)

- ☐ матеріальна допомога
- ☐ соціальні послуги
- ☐ підтримка ВПО
- ☐ підтримка ветеранів
- ☐ інше _____

Блок 4. Соціально-послугові механізми

9. Чи забезпечує громада достатній перелік соціальних послуг?

- ☐ так
- ☐ частково
- ☐ ні

10. Які послуги є найбільш затребуваними?

- ☐ догляд вдома
- ☐ соціальна адаптація
- ☐ денний догляд
- ☐ інше _____

11. Як Ви оцінюєте якість надання соціальних послуг?

- ☐ висока
- ☐ середня
- ☐ низька

Блок 5. Партнерські механізми (соціальне замовлення)

12. Чи залучаються недержавні організації до надання соціальних послуг?

- ☐ так
- ☐ частково
- ☐ ні

13. Наскільки ефективним є соціальне партнерство у громаді? (шкала 1–5)

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Блок 6. Інформаційно-консультаційні механізми

14. Чи достатньо населення поінформоване про соціальні послуги?

- ☐ так

- ☐ частково
- ☐ ні

15. Які канали інформування є найбільш ефективними?

- ☐ офіційний сайт
- ☐ соціальні мережі
- ☐ консультації спеціалістів
- ☐ ЗМІ
- ☐ інше _____

Блок 7. Загальна оцінка та проблеми

16. Як Ви в цілому оцінюєте рівень реалізації механізмів соціального захисту у громаді? (шкала 1–5)

- ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

17. Які основні проблеми існують у системі соціального захисту? (відкрите питання)

18. Які заходи, на Вашу думку, необхідно впровадити для підвищення ефективності?

Додаток В

АНКЕТА
для отримувачів соціальних послуг

(з метою оцінки рівня реалізації механізмів соціального захисту населення)

Шановний(а) респонденте!

Просимо Вас відповісти на запитання анкети. Опитування є анонімним, а його результати будуть використані лише в узагальненому вигляді.

1. Чи отримували Ви соціальні послуги або допомогу в Управлінні праці та соціального захисту населення м. Умань?

□ Так
□ Ні

2. Як часто Ви звертаєтесь за соціальною допомогою?

□ Вперше
□ Час від часу
□ Регулярно

Переходячи до оцінки загального рівня організації соціального захисту, просимо Вас відповісти:

3. Як Ви загалом оцінюєте якість соціального захисту у громаді?

□ Високий рівень
□ Середній рівень
□ Низький рівень

Оцінюючи організаційно-правові механізми, важливо врахувати доступність та зрозумілість процедур:

4. Наскільки зручно Вам було оформлювати документи для отримання допомоги?

□ Дуже зручно
□ Скоріше зручно
□ Скоріше незручно
□ Дуже складно

5. Чи виникали у Вас труднощі під час звернення до установи?

□ Ні
□ Так (вкажіть які) _____

Переходячи до фінансово-економічного аспекту:

6. Чи вважаєте Ви отриману допомогу достатньою для вирішення Ваших потреб?

□ Так
□ Частково
□ Ні

7. Які види допомоги для Вас є найбільш важливими? (можна обрати кілька)

□ Грошова допомога
□ Оплата комунальних послуг
□ Пільги
□ Допомога внутрішньо переміщеним особам
□ Інше _____

Щодо соціальних послуг, які безпосередньо надаються:

8. Якими соціальними послугами Ви користувалися?

□ Догляд вдома
□ Соціальна адаптація
□ Консультування
□ Інше _____

9. Як Ви оцінюєте якість отриманих соціальних послуг?

□ Висока
□ Середня
□ Низька

Оцінюючи взаємодію з іншими організаціями:

10. Чи отримували Ви допомогу через громадські або благодійні організації?

□ Так
□ Ні
□ Важко відповісти

11. Як Ви оцінюєте взаємодію державних і недержавних установ у наданні допомоги?

□ Ефективна
□ Частково ефективна
□ Не ефективна

Щодо інформування населення:

12. Чи достатньо Ви поінформовані про соціальні послуги та допомоги?

□ Так
□ Частково
□ Ні

13. Звідки Ви отримуєте інформацію про соціальні послуги?

□ Працівники установи
□ Офіційний сайт
□ Соціальні мережі
□ Знайомі/родичі
□ Інше _____

Підсумовуючи Ваш досвід:

14. Які основні проблеми Ви відчули при отриманні соціальної допомоги?

15. Що, на Вашу думку, необхідно покращити у системі соціального захисту?